

Nr. 05
2013

Artūras GATAŪLINAS

GEROVĖ IR PROKREACINĖ
ELGSENA

GYVENTOJŲ STUDIJOS
2013, Nr. 5

GYVENTOJŲ STUDIJOS – Lietuvoje leidžiamas tęstinis mokslinis leidinys, skirtas skleisti gyventojų struktūrų, demografinės ir socioekonominės raidos tarpusavio ryšių tyrimų rezultatams.

POPULATION RESEARCH – is a series of population related studies published in Lithuania.

Redaktorių kolegija / Editorial Board

Vyriausioji redaktorė / Editor-in-chief

Vlada Stankūnienė, Demografinių tyrimų institutas, Lietuvos socialinių tyrimų centras, Lietuva / Institute for Demographic Research, Lithuanian Social Research Centre, Lithuania

Atsakingoji redaktorė / Managing editor

Aušra Maslauskaitė, Demografinių tyrimų institutas, Lietuvos socialinių tyrimų centras, Lietuva / Institute for Demographic Research, Lithuanian Social Research Centre, Lithuania

Nariai / Members

Alain Blum, Rusijos, Kaukazo ir Vidurio Europos studijų centras, Nacionalinis demografinių tyrimų institutas, Prancūzija / Centre for Russian, Caucasian and Central-European studies / Ecole des Hautes Etudes en Sciences sociales; Institut National d'Etudes Démographiques, France

Aiva Jasilionienė, Makso Planko demografinių tyrimų institutas, Vokietija / Max Planck Institute for Demographic Research, Germany

Domantas Jasilionis, Makso Planko demografinių tyrimų institutas, Vokietija / Max Planck Institute for Demographic Research, Germany

Juris Kruminš, Latvijos universitetas, Latvija / Latvian University, Latvia

Romas Lazutka, Vilniaus universitetas, Lietuva / Vilnius University, Lithuania

Vylius Leonavičius, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva / Vytautas Magnus University, Lithuania

Sarmitė Mikulionienė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva / Mykolas Romeris University, Lithuania

Allan Puur, Estijos gyventojų studijų institutas, Talino universitetas, Estija / Estonian Institute for Population Studies, Tallinn University, Estonia

Anatoly G. Vishnevsky, Demografijos institutas, Valstybinis universitetas – Aukštoji ekonomikos mokykla, Rusija / Institute of Demography, State University – Higher School of Economics, Russia

Redakcijos adresas / Address of editorial board

Demografinių tyrimų institutas, Lietuvos socialinių tyrimų centras

A. Goštauto g. 11, 01108 Vilnius, Lietuva

El. paštas / e-mail: Idem@ktl.mii.lt

LIETUVOS SOCIALINIŲ TYRIMŲ CENTRAS
DEMOGRAFINIŲ TYRIMŲ INSTITUTAS

Artūras GATAŪLINAS

GEROVĖ IR PROKREACINĖ ELGSENA

Vilnius, 2012

UDK 364(474.5)
Ga481

GEROVĖ IR PROKREACINĖ ELGSENA

Artūras GATAŪLINAS

Recenzentai:

Prof. dr. (HP) Boguslavas Gruževskis – Lietuvos socialinių tyrimų centras
Doc. dr. Vladas Gaidys – Lietuvos socialinių tyrimų centras

Mokslo studija apsvartyta ir rekomenduota publikuoti Lietuvos socialinių tyrimų centro mokslo tarybos 2013 m. gegužės mėn. 23 d. posėdyje, protokolo Nr. MT-4.

Mokslo studija parengta ir publikuota vykdant Lietuvos mokslo tarybos nacionalinės mokslo programos *Socialiniai iššūkiai nacionaliniam saugumui* projektą *Gimstamumo ir šeimos kitimas, veiksniai, pasekmės ir gimstamumo didėjimo galimybės* - SIN-01/2010.

Viršelio iliustracija – dailininko Rimo Zigmo Bičiūno paveikslas *Ramybė*

ISBN 978-9955-531-41-8
ISSN 2029-8625

© Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2012

TURINYS

ĮVADAS	7
1. GEROVĖS IR PROKREACINĖS ELGSENOS SĄRYŠIO INDEKSAS.....	10
1.1. Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso kūrimo istorinis ir tematinis kontekstas	10
1.2. Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso struktūra.....	13
1.3. Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso skaičiavimo metodika	15
1.4. Tematinis gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso sudedamųjų dalių pagrindimas	17
1.4.1. Subjektyviosios gerovės konceptualusis modelis bei gerovės interpretavimo kontekstas.....	17
1.4.2. Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso subjektyviosios pusės makro lygmens subordinacija.....	26
1.4.3. Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso objektyviosios pusės makro lygmens subordinacija.....	29
2. GEROVĖ IR PROKREACINĖ ELGSENA	34
2.1. Analizės metodai.....	34
2.2. Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso reikšmių pasiskirstymas pagal lytį ir gyvenamąją vietą	35
2.3. Vyrų ir moterų 20-35 m. Amžiaus grupės GPE indeksu įvertintos gerovės poveikis jų ketinimui turėti vaikų	38
2.4. Vyrų ir moterų GPE indeksu įvertintos gerovės priklausomybė nuo turimo vaikų skaičiaus	43
2.4.1. 20-50 amžiaus grupės vyrų ir moterų GPE indeksu įvertintos gerovės priklausomybė nuo turimo vaikų skaičiaus.....	43
2.4.2. 65-79 amžiaus grupės vyrų ir moterų GPE indeksu įvertintos gerovės priklausomybė nuo turimo vaikų skaičiaus.....	51
APIBENDRINIMAS IR DISKUSIJA.....	57
LITERATŪRA.....	61
PRIEDAI.....	66

ĮVADAS

Gerovės tema yra sena filosofijos ir mokslinių tyrinėjimų tema. Dar antikos filosofai mąstė apie tai, kas daro žmonių gyvenimą geru. Moksliniai tyrinėjimai, pagrįsti empiriniais duomenimis, prasidėjo gerokai vėliau. Istoriskai gerovės tyrimų, paremtų empirinės informacijos rinkimu ir analize, pradžia būtų galima laikyti XVII a. ir sieti su anglų ekonomistu W. Petty (1899), kuris vertino vidutinės asmens pajamas. Šis, pajamomis pagrįstas, požiūris į gerovę savo apogėjų pasiekė XX a. 5-ajame dešimtmetyje, kai buvo įvesta nacionalinių sąskaitų sistema. Vėliau požiūris į gerovę pradėjo keistis, kritikuojant pajamų lygiu pagrįstos gerovės vertinimus. Buvo suprasta, kad pajamomis išreikšta gerovė, kad ir labai svarbi, galbūt net ir iš dalies lemianti kitas gerovės sritis, tačiau vis dėlto yra tik siaura visuminės gerovės sritis. Šio pakitusio požiūrio į gerovę pasekoje XX a. 8-ajame dešimtmetyje buvo pradėti kurti taip vadinami socialiniai rodikliai, kurie dažnai yra interpretuojami kaip esminių žmoniškų poreikių patenkinimą aprašantys rodikliai bei multidimensiniai indeksai, vertinantys įvairius individo gerovės aspektus vienu metu. Šiame etape buvo pradėtos vertinti tokios sritys kaip sveikata, išsilavinimas, aplinka, kultūra bei politika. Sukurti tokie indeksai kaip Fizinės gyvenimo kokybės indeksas (angl. Physical Quality of Life Index), apimantis tokias dimensijas kaip kūdikių mirtingumas, vidutinė gyvenimo trukmė bei suaugusių raštingumas. Taip pat buvo sukurtas Žmogaus socialinės raidos indeksas, apimantis tokias dimensijas kaip BVP, tenkantis vienam gyventojui (perkamujų galių paritetais), vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, suaugusiųjų raštingumo lygis, pirminio, antrinio bei tretinio išsimokslinimo lygis.

Lygiagrečiai šiems, labiau objektyviosios gerovės, tyrimams buvo vystomi ir subjektyviosios gerovės tyrimai, akcentuojantys žmonių gero gyvenimo suvokimus bei emocijas ir nuotaiką, kurios lydi žmogaus gyvenimo įvykius. Subjektyviosios gerovės reiškinyje išreiškia ne atskiras gyvenimo sritis, kaip kad objektyvūs rodikliai, tačiau visuminį gyvenimo sąlygų poveikį individo sąmonei. Subjektyviają gerovę apibūdinantys duomenys buvo pradėti rinkti XX a. 5-ajame dešimtmetyje, o empirinių duomenų konceptualizacija pradėta XX a. 7-ajame dešimtmetyje.

Dar vėliau buvo pradėti kurti indeksai, kurie apjungia ir objektyviusius, ir subjektyviusius gerovės aspektus. Šio pobūdžio indeksai yra XXI a. pra-

džios gerovės tyrimų vystymo kryptis. Pavyzdžiui, vieni populiariausių šio pobūdžio indeksų: „Bendroji nacionalinė laimė“ (angl. Gross National Happiness), „Jūsų geresnio gyvenimo indeksas“ (angl. Your Better Life Index), „Laimingos planetos indeksas“ (angl. Happy Planet Index), „Legatum klestėjimo indeksas“ (angl. Legatum Prosperity Index), „Gerovės nacionalinės sąskaitos“ (angl. National Accounts of Well-being). Indeksų kūrimo metodikos esminė mokslinė problema yra kaip apjungti į vieną indeksą pačius įvairiausių gerovės aspektus. Kaip priimtinausias šių problemų sprendimo būdas yra įvairių dimensijų standartizavimas bei transformavimas. Yra pagrindo manyti, kad šiais indeksais išreikštas požiūris į gerovės vertinimus yra savo pradinėje stadijoje ir ateityje metodinė indeksų sudarymo tvarka gali keistis. Be to, gerovės tyrimai glaudžiai siejasi su prokreacinės elgsenos tyrimais. Šią sąsają parodo tokių autorių kaip A. Aassve ir kt. (2009), R. Margolis ir M. Myrskylä (2011), H. P. Kohler ir kt. (2005) N, Parr (2010) darbai.

Šią studiją pagal analizės lygius galima padalinti į dvi dalis. Pirma šios studijos dalis yra Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso (GPE) sukūrimas bei indekso prielaidų teorinis pagrindimas. Antra studijos dalis apima indekso taikymą vertinant tėvų gerovės poveikį ketinimui turėti vaikų bei vaikų skaičiaus poveikį tėvų gerovės lygiui. Šios studijos pirmojoje dalyje pirmą kartą yra pateikiamas *Kartų ir lyčių* tyrimo duomenų pagrindu sukurtas GPE indeksas, kuriame yra apjungti tiek objektyvieji, tiek ir subjektyvieji gerovės aspektai prokreacinės elgsenos kontekste. Kuriant šį indeksą laikytasi požiūrio, kad įvairūs objektyviosios ir subjektyviosios gerovės aspektai išsamiau perteikia gerovės vaizdą nei viena kuri nors sritis paimta atskirai kaip, pavyzdžiui, pajamos. Todėl indeksas gerovę apibūdina multidimensiškai, įtraukiant tokias demografinius procesus aprašančias sritis kaip santykiai, vaikai bei iš dalies sveikata arba socialinius-ekonominius procesus apibūdinančias sritis kaip veikla ir išsilavinimas, pajamos ir turtas. Taip pat indeksą sudaro ir individo emocijas aprašanti sritis. Žvelgiant į šias sritis, galima tvirtinti, kad indeksas savo tematine aprėptimi yra labiausiai orientuotas į demografinius procesus, kurie lemia individų apsisprendimą susilaukti vaikų bei vertina jau turimo vaikų skaičiaus poveikį individų gerovei.

Antrojoje studijos dalyje yra tiriama kaip gerovės lygis, įvertintas GPE indeksu, lemia ketinimus turėti vaikų per artimiausius trejus metus. Tai daroma vertinant ar ketinančių ir neketinančių susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus respondentų gerovės lygiai skiriasi. Idėja apie gerovės poveikį ketinimui susilaukti vaikų nėra nauja, pavyzdžiui, N. Parr (2010) ir F. C. Billary (2009) tyrė, kaip subjektyviosios gerovės lygis lemia ketinimus turėti vaikų. Dabartinę studiją reiktų interpretuoti kaip gerovės poveikio ketinimui susi-

laukti vaikų studijų tąsą, vertinant Lietuvos visuomenę bei žiūrint į gerovę kaip į platų konstrukta, apimantį tiek subjektyviąją, tiek ir objektyviąją pusę. Taip pat antroje studijos dalyje yra vertinama, kaip turimas vaikų skaičius lemia tėvų gerovę. Vaikų skaičiaus ir gerovės sąveikos tyrimai nėra nauja tema, pavyzdžiui, F. C. Billary ir H. P. Kohler (2009) bei A. Aassve ir kt. (2009) tyrė, kaip vaikų turėjimas bei vaikų skaičius lemia tėvų subjektyviąją gerovę. Vertinant vaikų skaičiaus poveikį tėvų subjektyviajai gerovei yra išskirtos dvi respondentų amžiaus grupės, kurios skiriasi pagal vaikų skaičiaus poveikį tėvų gerovei - amžiaus grupę, kai vaikai yra daugiausiai tėvų išlaikytiniai bei amžiaus grupę, kai vaikai daugiausiai iš išlaikytinių tapo paramos tėvams teikėjais. Idėja apie dvejopą vaikų poveikį tėvų gerovei, subjektyviosios gerovės prasme, skirtingose amžiaus grupėse buvo taikyta R. Margolis ir M. Myrskulė (2010) ir H. P. Kohler (2005) tyrimuose. Šioje studijoje vaikų skaičiaus ir gerovės lygio tema yra nagrinėjama visapusiškiau, neapsiribojant vien tik atskirais objektyviosios ar subjektyviosios gerovės elementais, o aprašant šią sąveiką, pradėdant nuo atskirų subjektyviosios ir objektyviosios gerovės sričių iki įvairias sritis jungiančios gerovės.

Taigi, studijos objektą, tikslą ir uždavinius galima apibrėžti taip:

Studijos objektas – gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšis. Šios studijos tikslas yra sukurti Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indeksą.

Tikslas apima tris uždavinius:

1. Sukurti Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indeksą bei nustatyti šiuo indeksu įvertintos Lietuvos gyventojų gerovės lygio skirtumus gyvenamosios vietos ir lyties aspektais.
2. Nustatyti Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indeksu įvertintos gerovės poveikį Lietuvos gyventojų ketinimui susilaukti vaikų 20-35 m. amžiaus grupėje.
3. Nustatyti 20-50 m. ir 65-79 m. amžiaus grupių Lietuvos gyventojų turimo vaikų skaičiaus poveikį gerovės lygiui, įvertintam Gerovės ir prokreacinės sąryšio elgsenos indekso metodu.

1. GEROVĖS IR PROKREACINĖS ELGSENOS SĄRYŠIO INDEKSAS

Šiame skyrelyje bus apibūdinamas GPE indeksas, kuris buvo sukurtas, vykdant projektą „*Gimstamumo ir šeimos kitimas, veiksniai, pasekmės ir gimstamumo didėjimo galimybės*“ (registracijos data 2010-04-13, Nr. SIN-10021). GPE indeksas, sukurtas *Kartų ir lyčių tyrimo* duomenų pagrindu, aprašo gyventojų gerovę prokreacinės elgsenos kontekste. Šio indekso metodu buvo įvertinta Lietuvos gyventojų gerovė, tačiau šio indekso reikšmė gali būti analogiškai paskaičiuota ir kitų *Kartų ir lyčių tyrimo* projekte dalyvaujančių šalių atveju. Indeksą sudarančios sritys, kurios bus apibūdintos šiame skyrelyje, gali būti pagrindas gerovės tyrimams, remiantis įvairiomis duomenų bazėmis.

Pradžioje bus apibūdinamas istorinis indeksų kūrimo kontekstas, leisiantis geriau suvokti šio indekso vietą gerovės indeksų minties vystyme. Po to seks skyrelis, kuriame bus apibūdinta GPE indekso struktūra. Ši studijos dalis bus užbaigta indekso struktūrinių dalių atrinkimo pagrindimu remiantis remiantis esamais tyrimais, kuriuose vertinamas objektyvių individo gyvenimo sąlygų poveikis subjektyviajai individo gerovei.

1.1. Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso kūrimo istorinis ir tematinis kontekstas.

Gerovės tyrimų istoriją galima dalinti į dvi pagrindines dalis - ikimokslinę ir mokslinę. Ikimokslinę istorijos dalį sudaro filosofinės įžvalgos apie tai, kas daro gyvenimą geru bei žmogų laimingu. Taigi, ikimokslinis gerovės tyrimų etapas gali būti dar kitaip vadinamas filosofiniu, prasidėjusiu dar antikos, senovės civilizacijų vystymosi istorijos laikotarpiu.

Mokslinio gerovės tyrimų vystymo pradžią reiktų laikyti XVII a. ir sieti su anglų ekonomistu W. Petty, kuris vertino vidutines asmens pajamas. Ši pajamomis kaip gerovės vertinimo kriterijumi pagrįsta tyrimų tema kylančia kreive vystėsi iki XX a. 5 - jo dešimtmečio, kai buvo įvestas šalies gerovės vertinimas, pagrįstas Nacionalinių sąskaitų sistema, anksčiausiai JAV, o truputį vėliau ir kitose šalyse. Tuo laikotarpiu vyravo požiūris į gerovę kaip į pa-

jamų gausą (Gasper, 2004, McGillivray, 2007). Pajamomis pagrįsti gerovės tyrimai turi pastebimų trūkumų. Pavyzdžiui, kaip M. McGillivray (2007) teigia, kad pajamos atspindi tik vieną iš daugelio gerovės dimensijų bei neįvertina, kaip šios pajamos yra išleidžiamos. Būtų neteisinga manyti, kad pajamos išleidžiamos tokiems žalingiems įpročiams kaip tabako, alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimui bei lošimams kelia žmogaus gerovę. Gerovė, vertinama pajamomis, atitinka tai, kas mokslinėje terminologijoje yra vadinama gyvenimo lygiu. Pajamomis pagrįsti gerovės rodikliai gali būti dar vadinami objektyviaja gerove, nes tyrimuose dažnai priešpastatomi subjektyviajai gerovei kaip jos priešastis.

Nuo XX a. aštuntojo dešimtmečio kai kurios žinomos tarptautinės įstaigos pradėjo konstruoti taip vadinamus socialinius rodiklius, kurie dažnai yra interpretuojami kaip esminių žmogiškų poreikių patenkinimą aprašantys rodikliai. Šiais rodikliais buvo siekta įvertinti pasiekimus tokiose srityse kaip sveikata, išsilavinimas, aplinka, kultūra, politika. Konkrečiai šie rodikliai yra vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, vaikų mirtingumas, sveikatos apsaugos paslaugų prieinamumas, apsirūpinimas vandeniu, sanitarinių sąlygų būklė, kalorijų suvartojimas, raštingumas, mokymosi metai ir besimokančiųjų dalis. Taip pat buvo pradėti kurti rodikliai, kurie aprašo politinį dalyvavimą, pilietines teises, žmogaus ir darbo teises.

Sekantis gerovės tyrimų vystymo etapas buvo multidimensinių indeksų kūrimas. Pirmasis toks bandymas buvo Fizinis gyvenimo kokybės indeksas, pasiūlytas 1979 m. JAV Užsienio vystymo tarybos. Šiame indekse buvo derinami tokie rodikliai kaip kūdikių mirtingumas, vidutinė gyvenimo trukmė bei suaugusių raštingumas. 1990 buvo pradėtas skelbti Žmogaus socialinės raidos indeksas, kuris apjungia BVP, tenkantį vienam gyventojui (perkamųjų galių paritetais), vidutinę tikėtiną gyvenimo trukmę, suaugusiųjų raštingumo lygį, pirminio, antrinio bei tretinio išsimokslinimo lygį. Šiek tiek vėliau buvo sukurti indeksai, kurie įtraukė lyties dimensiją į gerovės indeksus (McGillivray, 2007). Gerovė, vertinama nepiniginiais rodikliais arba kombinuojant piniginius su nepiniginiais rodikliais, yra dar dažnai vadinama gyvenimo kokybe. Tam tikra prasme ir šiuos rodiklius būtų galima priskirti objektyviosios gerovės sampratai.

Lygiagrečiai buvo vystomi ir subjektyviosios gerovės tyrimai. Subjektyviosios gerovės duomenys JAV buvo pradėti rinkti dar XX a. penktajame dešimtmetyje (Veenhoven, World database of happiness), tačiau subjektyviosios gerovės tyrimų konceptualizacija, anot B. Headey ir M. Wooden (2003), prasidėjo XX a. 7-ajame ir 8-ajame dešimtmečiais. Subjektyviosios gerovės teoriniai pagrindai buvo padėti Čikagos universitete tyrėjo N. M. Bradburn

(1969) ir Mičigano universitete tyrėjų F. Andrews ir S. B. Withey (1976) bei A. Campbell, P. E. Converse ir W. L. Rodgers (1976). Taip pat prie subjektyviosios gerovės tyrimų pagrindą padėjusių autorių būtų galima priskirti ir Pietų Kalifornijos universiteto profesorių R. Easterlin (1974). Subjektyviosios gerovės tyrimai ypatingai išpopuliarėjo XX a. devintajame dešimtmetyje. Tai būtų galima sieti su E. Diener moksline veikla. Kartais, vertinant gerovę, subjektyviosios gerovės rodikliai yra kombinuojami su piniginiiais bei nepiniginiais gerovės rodikliais. Tokiu būdu įvertinta gerovė dažnai yra vadinama gyvenimo kokybe, kuri Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondo (2003, p. 1) yra apibrėžiama kaip reiškiny, turintis šias savybes:

1. Sąvoka išplečia individo perspektyvą gerovės tyrimuose, t. y. individo gyvenimo situacija (jo gyvenimo sąlygos) bei suvokimai arba vertinimai yra esminiai, apibūdinant gyvenimo kokybę. Visuomenės ekonominė ir socialinė situacija yra svarbios kaip kontekstas, siekiant geriau suvokti individo padėtį.
2. Gyvenimo kokybė yra multidimensinė sąvoka, apimanti įvairias žmogaus gyvenimo sritis, turinčias įtaką asmens gerovei bei šių sričių sąveikai.
3. Gyvenimo kokybė yra matuojama tiek objektyviais, tiek ir subjektyviais rodikliais. Subjektyvūs asmens suvokimai, liečiantys požiūrius, yra svarbūs, apsprendžiant žmogaus tikslus ir orientacijas. Subjektyvūs vertinimai yra svarbūs, juos siejant su objektyviomis individų gerovę apibūdinančiomis sąlygomis.

Kaip naujausia gerovės tyrimų vystymo kryptis gali būti interpretuojami multidimensiniai gerovės indeksai, apimantys įvairius objektyviosios ir subjektyviosios gerovės matavimus. Šie indeksai pradėti fiksuoti XX a. pabaigoje, tačiau labiausiai XXI a. pradžioje. Pavyzdžiui, Bendrosios nacionalinės laimės indekso (angl. Gross National Happiness) idėja buvo pasiūlyta XX a. 8-ajame dešimtmetyje. Jūsų geresnio gyvenimo indeksas (angl. Your Better Life Index) pradėtas fiksuoti nuo 2011 m. Laimingos planetos indeksas (angl. Happy Planet Index) pradėtas fiksuoti nuo 2006 m. Legatum klestėjimo indeksas (angl. Legatum Prosperity Index) pradėtas fiksuoti 2010 m. Taigi galime teigti, kad dabartinis etapas pasižymi kardinaliais pokyčiais gerovės sampratoje bei yra sparčiai besivystanti ir kintanti sritis. Indeksų kūrimo procese dalyvauja ir Lietuvos socialinių tyrimo centro Demografinių tyrimų institutas, kuriame vykdam projektą „**Gimstamumo ir šeimos kitimas, veiksniai, pasekmės ir gimstamumo didėjimo galimybės**“ yra sukonstruotas GPE indeksas.

1.2. Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso (GPE) struktūra

GPE indeksas turi savo struktūrą, kuri atspindi dabartinį, istorinio vystymosi suformuotą gerovės kaip kompleksinio, susidedančio iš įvairių elementų, reiškinių interpretaciją. Konstruojant GPE indeksą yra derinami du požiūriai į gerovę: pirma, požiūris, kad gerovę galima išreikšti ne tik objektyviais, išoriniais individui rodikliais, bet ir subjektyviais, individo vertinimus išreiškiančiais rodikliais; antra, požiūris, kad gerovę lemia įvairių individo gyvenimo sričių būklė, atspindinti demografines, socialines, ekonomines bei fiziologines sąlygas.

Remiantis šiais dviem požiūriais, GPE indekso struktūrą sudaro šešios sritys, tokios kaip veikla ir išsilavinimas, pajamos ir turtas, santykiai, sveikata, vaikai ir emocinė gerovė. Šios šešios sritys jungia objektyviąją ir subjektyviąją gerovės puses (1.1 pav.). Galiausiai šios šešios pagrindinės sritys susideda iš dar smulkesnių, atskirų kintamųjų lygio objektyviosios ir subjektyviosios gerovės sričių (klausimai yra pateikti II priedo lentelėje), tokių kaip:

- ✓ įgytas išsilavinimas (120 kl.),
- ✓ užimtumo statusas (801 kl.),
- ✓ namų ūkio nario(-ų) statusas būsto valdymo atžvilgiu (116 kl.),
- ✓ finansinės galimybės įsigyti paslaugas ir daiktus (1003. kl.),
- ✓ vidutinės namų ūkio pajamos (1009 kl.),
- ✓ partnerio turėjimas (301a kl.),
- ✓ vaiko priežiūros darbų pasidalijimas (201.b kl.),
- ✓ namų ūkio darbų pasidalijimas (401b kl.),
- ✓ sprendimų priėmimas namų ūkyje (405b kl.),
- ✓ nesutarimai namų ūkyje (408 kl.), ligos (702a kl.),
- ✓ fizinių ar protinių sutrikimų ar neįgalumo buvimas (703a kl.),
- ✓ pajėgumas susilaukti vaikų (612 kl.),
- ✓ tikslo dėl vaikų skaičiaus pasiekimas (101, 213 kl.).

Subjektyvioji gerovės pusė, būdama objektyvios gerovės atspindys respondentų sąmonėje, apima tokius kintamuosius kaip:

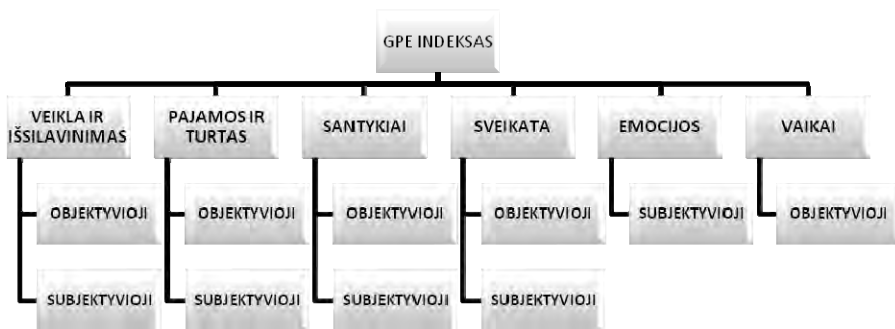
- ✓ pasitenkinimą užimamu statusu (pasitenkinimas buvimu motinystės/ tėvystės/ vaiko priežiūros atostogose (804 kl.),
- ✓ pasitenkinimą buvimu bedarbiu (809 kl.),¹
- ✓ pasitenkinimą buvimu moksleivių/ studentu (813 kl.),

¹ Kartų ir lyčių tyrimo klausimyne yra prašoma Likerto skalėje įvertinti buvimą bedarbiu patenkinimą.

- ✓ pasitenkinimą buvimu namų šeimininke(-u) (823 kl.),
- ✓ pasitenkinimą dabartiniu darbu (839 kl.),
- ✓ namų ūkio pajamų užtektinumą pragyvenimui (1002 kl.),
- ✓ pasitenkinimą būstu (117 kl.),
- ✓ pasitenkinimą vaikų priežiūros bei namų ūkio darbų pasidalijimu (202, 402 kl.),
- ✓ pasitenkinimą santykiais su savo sutuoktiniu(-e)/ partneriu(-e) (407 kl.),
- ✓ savo sveikatos būklės vertinimą (701 kl.),
- ✓ dabartinius išgyvenimus (719 kl.),
- ✓ jausmus bei būsenas netolimoje praetyje (720 kl.),
- ✓ padėties šeimininko pojūčius (721 kl.).

Sudarant GPE indeksą, siekta laikytis veidrodinio principo, t. y. kiekvieną objektyvųjį rodiklį turi atitikti subjektyvusis arba, kitais žodžiais, kiekvieną individo objektyviąją gyvenimo sritį turi atitikti individo subjektyvus šios srities vertinimas. Tačiau dėl duomenų bazės pobūdžio šio principo buvo laikomasi tik iš dalies, nes ne kiekvienas objektyvusis rodiklis turėjo savo subjektyvų atitikmenį.

1.1 pav. GPE indekso struktūros modelis.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis *Kartų ir lyčių tyrimo* duomenimis.

Demografinių tyrimų instituto pateiktas GPE indeksas turi panašumų su 1.1. skyrelyje išvardintais indeksais: Bendrosios nacionalinės laimės indeksu (BNL), Jūsų geresnio gyvenimo indeksu (JGGI), Laimingos planetos indeksu (LPI), Legatum klestėjimo indeksu (LKI) bei Gerovės nacionalinių sąskaitų indeksu (GNS). Esminis GPE indekso panašumas su šiais indeksais yra gerovės vertinimo multidimensiškumas, reiškiantis požiūrį, kad gerovės vertinimas turi apimti įvairias individo gyvenimo sritis. GPE indeksas turi ir kitų tematinio

pobūdžio panašumų su išvardintais multidimensiniais indeksais. Verta apibūdinti šiuos tematinius panašumus pagal atskirus indeksus.

Lyginant GPE indeksą tematiniu požiūriu su BNL, galima pastebėti, kad 3 iš 9 BNL indekso pasiūlytų gerovės sričių yra įtrauktos ir į GPE indeksą. Šios BNL indekso sritys, artimos GPE indeksui, yra psichologinė gerovė, sveikata bei gyvenimo lygis. Lyginant GPE indeksą su GGI, galima pastebėti, kad 4 iš 11 šio indekso sričių yra įtrauktos ir į GPE indeksą. Šios GGI sritys, artimos GPE indekso sričiai, yra būstas, pajamos, darbas bei sveikata. Lyginant GPE indeksą su LKI, 4 iš 8 sričių sutampa. Tokios LKI sritys kaip ekonomika, išsilavinimas, sveikata bei socialinis kapitalas yra artimos tematiniu požiūriu GPE indekso sritims. Beveik visos GNS išskirtos sritys yra artimos sritims, įtrauktoms į GPE indeksą. Šios sritys yra: emocinė gerovė, tenkinantis gyvenimas, atsparumas ir savigarba, santykiai, pagrįsti parama, pasitikėjimas ir priklausimas bei gerovė darbe. Laimingo gyvenimo metų rodiklis bei kiti subjektyviosios gerovės rodikliai siejasi su siūlomu GPE, nes šių rodiklių struktūrą sudaro pasitenkinimo sritimis vertinimai.

Apibendrinant galima tvirtinti, kad GPE indeksas turi multidimensinę struktūrą, kuri yra nulemta istorinio gerovės sampratos vystymosi bei derina savyje du požiūrius į gerovę: pirmas požiūris, reiškiantis, kad gerovę sudaro objektyvioji ir subjektyvioji pusės; antras požiūris, reiškiantis, kad gerovę sudaro tematiniu požiūriu įvairios sritys. Taikant šiuos du požiūrius *Kartų ir lyčių tyrimo* pagrindu yra išskirtos šešios sritys, kurios turi objektyviąją ir subjektyviąją pusę. Indeksas turi panašumų su kitais dabartinio požiūrio į gerovę vystymosi etapo indeksais.

1.3. Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso (GPE) skaičiavimo metodika

Indekso skaičiavimui naudojami *Kartų ir lyčių tyrimo* antrosios bangos duomenys. Sudarant indeksą vadovautasi metodika, pateikta *National Accounts of Well-being*²(<http://www.nationalaccountsofwellbeing.org/>).

Kartų ir lyčių tyrimo duomenų bazės kintamieji yra vertinami įvairiose skalėse, įvairiais matavimo vienetais bei įvairią prasmę turinčiomis skalės kiekybinėmis išraiškomis. Skaičiuojant GPE indeksą buvo laikytasi metodikos, paremtos trimis etapais: standartizacija, agregacija ir transformacija. Konkretūs indekso skaičiavimo etapai buvo tokie:

² Projektas, kuriuo siekiama pateikti alternatyvą Nacionalinių sąskatų sistemai vertinant visuomenių gerovę.

1. Buvo perdarytos vertinimų skalės taip, kad didžiausias skaičius reikštų aukščiausią gerovės lygį.
2. Toliau atliktas kintamojo reikšmių standartizavimas – apskaičiuotos z reikšmės (su vidurkiu lygiu 0 ir standartiniu nuokrypiu lygiu 1) kiekvienam klausimui pagal formulę:

$$z = \frac{x - \bar{x}}{\sigma}$$

kur \bar{x} yra visų klausimo atsakymų vidurkis, o σ yra visų klausimo atsakymų standartinis nuokrypis. Standartizavimas leidžia palyginti skirtingų tipų ir skalių duomenis. z reikšmės ženklas (pliusas ar minusas) nurodo ar atsakymo į klausimą vertė didesnė ar mažesnė už vidurkį, o nulinė reikšmė rodo, kad asmens atsakymas yra lygus to klausimo vidurkiui.

3. Kadangi standartizuotus duomenis nėra taip paprasta interpretuoti, todėl kiekvieno klausimo z reikšmės buvo transformuotos į 10 balų skalę, kur 5 yra vidurkis. Reikšmės virš 5 rodo aukštesnį gerovės lygį nei vidutinis, o reikšmės žemiau 5 – žemesnį lygį nei vidutinis. Transformacija buvo atlikta pagal formulę:

$$t_i = \frac{z_i \times 5}{z_i \times m_i + c_i} + 5,$$

kur z_i yra z reikšmė, kurią norime transformuoti, t_i yra transformuota reikšmė, o m_i ir c_i yra apibrėžiamos tokiomis formulėmis:

$$m_i = \frac{\min_i + \max_i}{\max_i - \min_i}, \quad c_i = \frac{\min_i \times \max_i \times 2}{\min_i - \max_i}.$$

\min_i yra z reikšmės teorinis minimumas, \max_i yra z reikšmės teorinis maksimumas (\min_i neigiamas, o \max_i teigiamas);

4. Buvo paskaičiuotas transformuotų reikšmių vidurkis, parodantis, koks yra vidutinis gerovės lygis pagal kiekvieną kintamąjį, žemesnis ar aukštesnis - negu vidutinis lygis. Kiekvieno kintamojo kiekvienas atvejis yra respondento individualią gerovę aprašanti reikšmė tam tikroje gerovės srityje, o jų vidurkis reiškia vidutinį šalies gerovės lygį tam tikroje srityje.
5. Kiekvienos iš šešių sričių objektyvioji ir subjektyvioji gerovė buvo įvertinta, apskaičiuojant kintamųjų, apibūdinančių kiekvienos srities objektyviąją ir subjektyviąją puses, vidurkius. Savo ruožtu, kiekvienos srities bendrasis gerovės lygis yra apskaičiuojamas kaip jos objektyviosios ir subjektyviosios gerovės lygių vidurkis. Galiausiai,

GPE indeksas yra paskaičiuojamas kaip šešių sričių bendrųjų gerovės lygių vidurkis. Skaičiuojant indeksą laikomasi principo, kad visos sritys yra vienodai svarbios, todėl yra skaičiuojamas nesvertinis sričių vidurkis. Toks indekso principas pateisinamas tik žvelgiant vidutiniškai, tačiau atskiriems individams tos pačios sritys turi skirtingo lygio poveikį. Kaip parodyta A. Gataūlino disertacijoje „Lietuvos visuomenės subjektyvioji gerovė ES kontekste“ skirtingiems individams tos pačios gyvenimo sritys turi skirtingo lygio poveikį jų subjektyviajai gerovei. Taip pat ne visos sritys turi objektyviają ir subjektyviają puses. Gerovė, susijusi su emocijomis, turi tik subjektyviają pusę, o gerovė, susijusi su vaikais, turi tik objektyviają pusę.

1.4. Tematinis gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso sudedamųjų dalių pagrindimas

1.4.1. Subjektyviosios gerovės konceptualusis modelis bei gerovės interpretavimo kontekstas

GPE indekso struktūrą sudarančios sritys turi savo teorines ištakas, kurios išreiškia teorinį ir empirinį gerovės temos ištirtumą bei gerovės indeksų konstravimo praktiką. Šiame skyriuje bus pateiktas GPE indekso struktūrą sudarančių sričių pagrindimas bei subjektyviosios gerovės poreikių konceptualusis modelis, kuris apjungia į vientisą sistemą indeksą sudarančias sritis bei perteikia teorinį jų įprasminimą.

Reiktų pabrėžti, kad nėra atlikta daug išsamių tyrimų, kuriuose būtų bandoma konceptualizuoti įvairių gerovės elementų sąveiką, o esamų tyrimų išvados yra prieštaraujančios tarpusavyje. Pavyzdžiui, esami tyrimai nepateikia vieningos išvados apibūdinant esminę sąveiką, kurią galima išreikšti klausimu, koks gerovės elementas, objektyvusis ar subjektyvusis, yra pirminis, arba kitaip, ar individo subjektyvūs asmenybės bruožai bei subjektyvioji gerovė lemia objektyvias gyvenimo sąlygas bei galimybes ar atvirkščiai, objektyvios gyvenimo sąlygos bei galimybės lemia individo subjektyviają gerovę. Nemažai subjektyviosios gerovės tyrimų yra apie tai, kokie išoriniai veiksniai daro poveikį subjektyviajai gerovei bei kaip smarkiai ir kokio pobūdžio tas poveikis yra. Pavyzdžiui, pajamų poveikį subjektyviajai gerovei tyrė R. M. Biswas-Diener (2008), B. Stevenson ir J. Wolfers (2008), T. A. Judge ir R. Klinger (2008). Ty-

rimų rezultatai rodo teigiamą pajamų poveikį individų subjektyviajai gerovei. Tačiau yra autorių, kurie akcentuoja paveldimumo svarbą subjektyviosios gerovės lygiui (Tellegen ir kt., 1988; Lykken ir Tellegen, 1996; Roysamb ir kt., 2002) bei asmenybės bruožų svarbą subjektyviajai gerovei (Brickman ir Campbell, 1971, Cummins, 1998; 2000; 2003; 2010; Headey and Wearing, 1989; Headey, 2006).

Analizuojant studijas, kuriose tiriamas išorės veiksnių poveikis subjektyviai gerovei, nesunku pastebėti, kad trūksta *vieningos makro lygmens teorinės subordinacijos schemos tarp atskirų išorės veiksnių, t. y. subordinacijos, kuri sujungtų šiuos veiksnius į vieningą sistemą*. Šis makro lygmens subordinacijos trūkumas atsirado tikriausiai dėl to, kad yra labai daug pavienių studijų, kurios akcentuoja tik tam tikrų atskirų veiksnių poveikį subjektyviajai gerovei bei tą poveikį absoliutina. Dėl to nagrinėjant išorinius veiksnius gali atsirasti sunkumų, nustatant šių išorės veiksnių tarpusavio santykius. Šie rezultatų ir išvadų prieštaravimai sukuria poreikį sukurti teorinę makro lygmens išorinių veiksnių subordinaciją, nusakant, kas jungia šiuos atskirus veiksnius, pavyzdžiui, kas yra bendro tarp tokių išorinių poveikio subjektyviajai gerovei veiksnių kaip pajamos-turtas, darbo sąlygos, santykiai namų ūkyje, sveikatos būklė ir pan.

Šiai problemai spręsti verta apsvarstyti *Poreikių subjektyviosios gerovės konceptualųjį modelį*, kurio teorinį pagrindą sudaro trys teorijų grupės/temos:

1. Subjektyviosios gerovės ir išorės sąlygų sąveikos mechanizmus aiškinančias teorijas: universalių poreikių, santykinių standartų, tikslų ir kultūrų subjektyviosios gerovės teorijos (Diener ir Lucas, 2000; Diener ir Biswas-Diener, 2001).
2. Subjektyviosios gerovės stabilumo ir pokyčių teorijos: Dinaminės pusiausvyros teorijos (Headey ir Wearing, 1989; Headey, 2006), „Stebuklingas laimės modelis“ (Stones ir Kozma, 1991), Homeostatinė subjektyviosios gerovės teorija (Cummins, 1998; 2000; 2003; 2010).
3. Marksistinės darbo jėgos vertės teorijos poreikių interpretacija (K. Marx. Capital, vol. 1).

Yra prasminga aptarti šias tris teorijų grupes/temas pagal jas sudarančias teorijas. Apibūdinant subjektyviosios gerovės ir išorės sąlygų sąveikos mechanizmus aiškinančią teorijų grupę verta akcentuoti, kad teorijos skiriasi tarpusavyje priklausomai nuo kokių būdu išorės sąlygos sąveikauja su individo subjektyviaja gerove. Anot E. Diener ir R. E. Lucas (2000) bei E. Diener ir R. Biswas-Diener (2001) tyrimų, *žmogaus prigimties teorija* akcentuoja tam tikrus universalius žmonių poreikius, kurių patenkinimas skatina individų ir visuomenių subjektyviają gerovę. Teorija apima poreikių skirstymą į homeostati-

nus ir nehomeostatinius. Homeostatiniai poreikiai tai poreikiai, patenkinami aiškiai apibrėžiamais daiktais. Šie poreikiai yra maisto, drabužių, šilumos, būsto ir pan. Nehomeostatiniai poreikiai yra susiję su psichologiniu pasitenkinimu, tai savigarbos, savirealizacijos, saugumo, statuso ir pan. Svarbius poreikius nuo nesvarbių galima atskirti, tiriant asmenys, kurie yra laimingi ir kurie nėra laimingi. Tačiau tiek homeostatinių, tiek ir nehomeostatinių poreikių atvejais poreikiai yra interpretuojami kaip absoliutiniai poreikiai, nepriklausantys nuo socio-ekonominio visuomenės išsivystymo lygio, todėl su marksistinės darbo jėgos vertės socialiai priimtinių poreikių sąvoka šis poreikių skirstymas nepersidengia.

Santykiųjų standartų teoriją reiktų interpretuoti kaip žmogaus prigimties teorijos priešybę. Santykiųjų standartų teorija yra pagrįsta tuo, kad individai pasitelkia įvairius standartus, su kuriais lygindami vertina savo gerovę. Standartai gali varijuoti priklausomai nuo individo ir laiko. Individas gali turėti didesnę ar mažesnę subjektyviąją gerovę priklausomai nuo jo padėties, palyginus su kitais individualais arba palyginus su individo padėtimi praeityje bei individo siekais (Campbell ir kt., 1976; Michalos, 1985; Parducci, 1995, kaip cituota Diener ir Biswas-Diener, 2001). Anot E. Diener ir R. Lucas (2000), santykiųjų standartų teorijoje objektyvios gyvenimo sąlygos pačios savaime neturi prasmės. Prasmė išryškėja vienas objektyvias sąlygas lyginant su kitomis. Santykiųjų standartų teorijos šalininkai, priešingai nei žmogaus prigimties teorijos šalininkai, nesiekia nustatyti universalios poreikius ir įvertinti jų patenkinimo ryšio su subjektyviąja gerove, o siekia suvokti mechanizmą, kuriuo individai vadovaujasi, lygindami savo poreikių patenkinimą su tam tikru standartu subjektyviosios gerovės kontekste. Lyginimas su standartu gali būti dvejopas – aukštyneigis ir žemyneigis. Aukštyneigis palyginimas arba kitaip, lyginimas su standartais, kurie yra geresni, sąlygoja žemesnę subjektyviąją gerovę, tuo tarpu žemyneigis palyginimas generuoja aukštesnę subjektyviąją gerovę, nes apima lyginimus su standartais, kurie yra blogesni.

Kita subjektyviosios gerovės teorija yra *tikslų teorija*, kurią, kaip atskirą teoriją, kai kurie tyrėjai net neišskiria, nes kaip teigia E. Diener ir E. Lucas (2000) subjektyviosios gerovės tikslų teoriją iš dalies galima vertinti kaip santykiųjų standartų teorijos variaciją. Tikslai, tai individams svarbūs lūkesčiai, atspindintys norimus rezultatus, dėl kurių įgyvendinimo individai aktyviai dirba. E. Diener ir E. Lucas (2000) akcentuoja tikslų teorijos pranašumą prieš santykiųjų standartų subjektyviosios gerovės teoriją. Santykiųjų standartų teorijos atveju aukštyneigis palyginimas, kaip kai kurie minėti empiriniai tyrimai atskleidžia, pavyzdžiui, Collins (1996, kaip cituota Diener ir Lucas, 2000), gali tiek pakelti, tiek ir pažeminti individo subjektyviąją gerovę.

Tikslų teorinės prieigos atveju, aukštyneigis palyginimas visada lemia žemesnę subjektyviąją gerovę. Taigi, nepasiekti tikslai visada turės neigiamą poveikį subjektyviajai gerovei.

Kultūrų teorija esamoje literatūroje (Diener ir Lucas, 2000; Diener ir Biswas-Diener, 2001) labai dažnai yra nagrinėjama subjektyviosios gerovės skirtumo individualistinių ir kolektyvistinių visuomenių palyginimo prasme. Individualistinės visuomenės suteikia daugiau asmeninės laisvės ir atsakomybės veikti savo paties gerovei, tuo tarpu, kolektyvistinės visuomenės akcentuoja kolektyvines pastangas bendram labui, pabrėžiant individo veiklos derinimą prie bendrųjų pastangų.

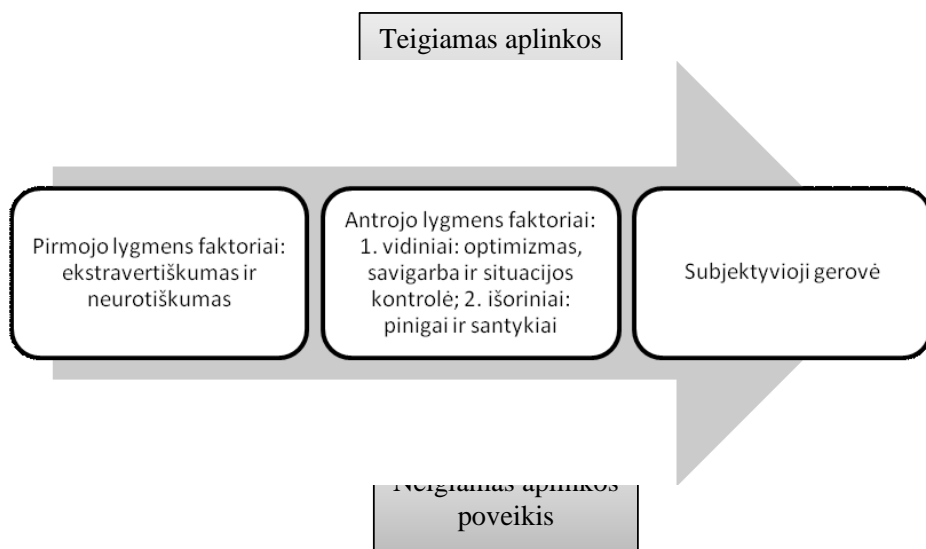
Kaip buvo minėta antra teorijų grupė yra subjektyviosios gerovės stabilumo ir pokyčių teorijos. Šios teorijos akcentuoja asmenybės bruožų, gyvenimo įvykių, subjektyviosios gerovės adaptacijos klausimų. Tokio pobūdžio teorijų yra keletas: Dinaminės pusiausvyros teorijos (Headey ir Wearing, 1989; Headey, 2006), „Stebuklingas laimės modelis“ (Stones ir Kozma, 1991), Homeostatinė subjektyviosios gerovės teorija (Cummins, 1998; 2000; 2003; 2010). Šioje studijoje bus apsiribota Homeostatinės subjektyviosios gerovės teorijos apibūdinimu.

Homeostatinės subjektyviosios gerovės teorijos autorius yra R. A. Cummins (1998; 2000; 2003; 2010). Ši teorija remiasi subjektyviosios gerovės dalijimu į homeostatinę ir nehomeostatinę būseną bei subjektyviosios gerovės dvigubu svyravimu: svyravimu iš homeostatinės į nehomeostatinę būseną bei svyravimu homeostatinės būsenos ribose. Teorija išskiria tai, kad svyravimus iš homeostatinės į nehomeostatinę būseną daugiausiai apsprendžia aplinkos bei vidinių ir išorinių jos poveikio slopintojų sąveika. Tuo tarpu homeostatinės būsenos svyravimus išreiškia asmeninės įgimtos savybės (ekstrovercija ir neurotiškumas).

Remiantis R. A. Cummins minėtomis publikacijomis, yra prasminga apibūdinti Homeostatinę subjektyviosios gerovės teoriją. Subjektyvioji gerovė dažniausiai yra vertinama Likerto skalėje, kurioje respondantai pasirenka balą, atspindintį subjektyviosios gerovės lygį. Pavyzdžiui, pasirenka balą skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 balas reiškia, kad gerovė yra labai žema, o 5 balai reiškia maksimalią gerovę. Likerto skalėje gali būti skaičiuojami taip vadinami maksimumo skalės procentai. Maksimumo skalės procentai yra pasirinktos reikšmės santykis su aukščiausiu skalės skaičiumi. Pavyzdžiui, jeigu respondentas vertina savo gerovę 2 balais iš penkių, tai maksimumo skalės procentai $\frac{2}{5} * 100$. Šitaip transformuoti duomenys gali būti palyginami, analizuojant įvairius tyrimus. Vakarų visuomenių atveju nustatytas toks empirinis dėsningumas, pagal kurį vidutinė visuomenės subjektyvioji gerovė patenka į intervalą

752 *2.5 %. Kur 75 % reiškia vidutinį vakarų visuomenių subjektyvųjį gyvenimo lygio vertinimą, o 2.5 % reiškia variaciją, išreikštą standartiniu nuokrypiu. *Normatyvinė subjektyviosios gerovės sfera* yra apibrėžiama kaip vidurkis, prie kurio pridedami ir atimami du standartiniai nuokrypiai, t. y., 70 – 80 %. Kitais žodžiais, subjektyvioji gerovė vidutiniškai yra palaikoma ties trim ketvirtadaliais nuo maksimalios gerovės. Procentinis dydis lygus 70 homeostatinėje gerovės teorijoje atlieka svarbų vaidmenį, išreiškiant tą ribą, žemiau kurios subjektyviosios gerovės homeostazė yra pažeidžiama. Tai yra tas taškas, ties kuriu aplinkos nepalankumas viršija asmens adaptacijos galimybes. Aibės ribose nuo 70 % iki 80 % subjektyviosios gerovės variacija yra apspręsta labiau genetinių savybių.

1.2 pav. Homeostatinis subjektyviosios gerovės modelis pagal R. Cummins (2000)

Pirmo lygmens faktoriai, tai genetiškai sąlygoti asmenybės bruožai, tokie kaip ekstroversija ir neurotiškumas. Ekstroversija reiškia teigiamą požiūrį į asmenybės savirealizaciją aplinkoje. Neuroticizmas, savo ruožtu, reiškia neigiamą nusistatymą aplinkos atžvilgiu. Antrojo lygmens faktoriai būna vidiniai ir išoriniai. Vidiniai antrojo lygmens faktoriai, tai situacijos kontrolės jausmas, savigarba ir optimizmas, kuriems irgi įtaką daro genetika, tačiau neturi tokio griežto deterministinio apibrėžtumo kaip pirmojo lygmens faktoriai. Antrojo lygmens vidiniai faktoriai yra vidiniai subjektyviosios gerovės stabilizatoriai aplinkos atžvilgiu. Kitais žodžiais, vidiniai stabilizatoriai lemia asmens adapta-

ciją neigiamam ar teigiamam aplinkos poveikiui. Pavyzdžiui, asmeniui sensant, kūno motorinės (judėjimo) funkcijos silpsta. Tačiau asmenys prisitaiko prie sumažėjusių judėjimo galimybių, dėl to šie pokyčiai didelio subjektyvios gerovės sumažėjimo nesukelia. Arba, mirus artimam žmogui, asmuo laikui bėgant susitaiko su šia netektimi. Konkretus mechanizmas šios adaptacijos gali būti labai įvairus. Pavyzdžiui, situacijos kontrolės savybės atveju asmuo gali ieškoti prasmės neigiamame aplinkos poveikyje („Mane tikrina Dievas“) arba neprisiimant atsakomybės už nesėkmę („tai ne mano klaida“), arba, praradus turėtą daiktą, mąstoma apie šio daikto naudingumą („man nepatiko šis senas daiktas, todėl nusipirksiu naują“) ir pan. Savigarbos jausmas yra palaikomas, dalijant asmenybės gebėjimus į atskiras grupes. Pavyzdžiui, studentui gaunant blogus pažymius, jis gali manyti taip: „gerai, aš nesu genijus moksle, bet aš turiu puikius bendravimo įgūdžius“) arba, esant nesėkmei, gali manyti: („šiandien buvo bloga diena, tačiau rytoj, tikiu, bus geresnė“). Taip pat yra priprantama ir prie teigiamo aplinkos poveikio. Dažna sėkmė (dėmesys iš aplinkinių, lengvai suprantamas dalykas ir pan.) netenka savo vertės.

Be vidinių antrojo lygmens faktorių yra ir išoriniai faktoriai, kurie pirmiausia pasireiškia per pinigų (bendresne prasme materialinių išteklių) poveikį subjektyviajai gerovei. Pinigai leidžia išvengti nepageidautinų iššūkių gyvenime. Turtingi žmonės moka už tų pareigų atlikimą, kurių jie nenori daryti arba jos jiems yra nemalonios. Savo ruožtu, neturtingi žmonės turi labiau remtis savo pačių pastangomis, atlikdami šias pareigas. To pasekoje, jų subjektyvioji gerovė labiau priklauso nuo aplinkos ar situacijų palankumo jų gyvenime. Neturtingų žmonių subjektyvioji gerovė auga, augant jų finansiniams pajėgumams, tačiau tik iki tam tikro lygio. Tai yra panašu į tai, ką ekonomistai vadina mažėjančiu ribiniu naudingumu. Pajamų augimas turi didžiausią įtaką tada, kai gyventojų pajamos yra žemos. Taigi, neturtingose šalyse, esant visiems kitiems faktoriams vienodiems, subjektyvioji gerovė išaugs, kai pajamos auga. Šis augimas vyks tik iki tam tikros ribos, kuri yra lygi 80 maksimumo skalės procentų. Pajamos pačiais įvairiausiais būdais daro įtaką subjektyviajai gerovei. Tiesioginiai poveikiai pasireiškia per prastą medicininį aptarnavimą bei mitybą, turizmo ir rekreacijos galimybes. Netiesioginis poveikis pasireiškia per lėšų trūkumą neigiamų gyvenimo situacijų atveju. Pavyzdžiui, neturtingos šeimos neįgaliiu giminaičiu turi pasirūpinti pačios, tuo tarpu turtingos gali pasamdyti asmenį, kuris pasirūpintų juo. Išsilavinimas šiuo atžvilgiu yra svarbus. Dviem prasmėmis: pirma, dėl vyraujančios tendencijos aukštesnio išsilavinimo koreliuoti su aukštesnėmis pajamomis bei antra, išsilavinimas daro tiesioginę įtaką aplinkos kontrolės, savigarbos ir optimizmo jausmams. Ypatingos prabangos materialinių vertybių,

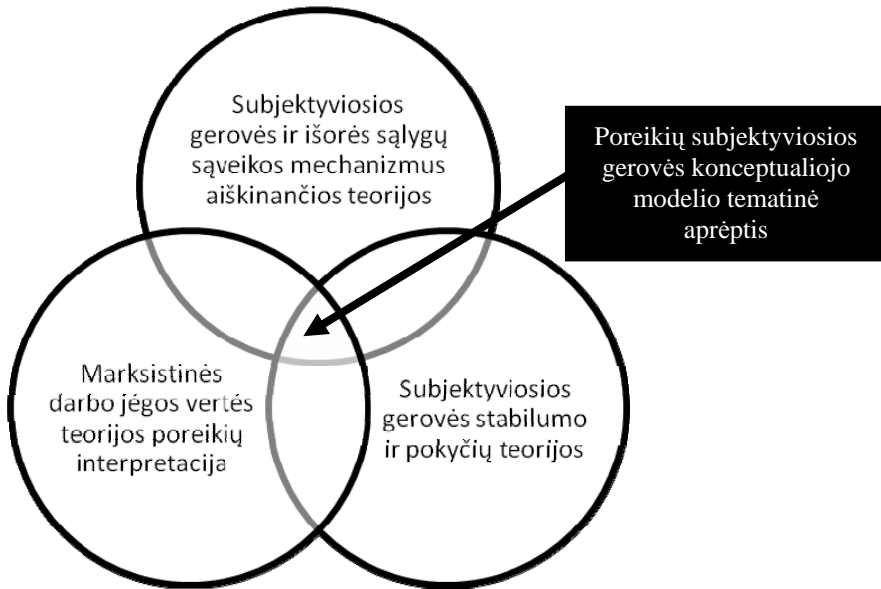
prabangių namų bei drabužių, egzotinių patiekalų poveikis subjektyviajai gerovei išnyks, kai vartotojas prisitaikys prie šių aplinkos poveikių. Finansiniai ištekliai leidžia taip sutvarkyti aplinką, kad ji pasirodytų kontroliuojama, kurioje žmonės skaitosi ir gerbia asmenį. Ši aplinka skatina savivertę. Ateitis atrodo nuspėjamai graži. Aišku, kad pajamos gali skatinti homeostatinės sistemos subjektyviąją gerovę psichologinių savybių ribose. Neturtingi žmonės turės žemesnę subjektyviąją gerovę nei turtingieji. Priklausomybė tarp pajamų ir subjektyviosios gerovės bus stipresnė neturtingų žmonių atveju nei turtingųjų. Kai homeostazė yra palaikoma, tai priklausomybė tarp subjektyviosios gerovės ir pajamų yra labai silpna arba jos visai nėra. Tačiau, kai individo pajamos tampa nepakankamos ir subjektyviosios gerovės įvertis bus žemesnis už homeostazės aibę, subjektyvioji gerovė neigiamai koreliuos su neigiamu aplinkos poveikiu ir teigiamai su pajamomis.

Kitas svarbus išorinis antrojo lygmens faktorius yra santykis su kitu žmogumi, kuris apima abipusiu dalijimusi asmeniškumais ir abipuse parama. Autoriai, kaip Henderson (1977) ir Sarason, ir kt. (1990), pabrėžia santykių galią, mažinant aplinkos neigiamą poveikį subjektyviajai gerovei.

Trečia teorinė tema yra *marksistinės darbo jėgos vertės teorijos poreikių interpretacija*. K. Marksas interpretuoja darbo jėgos vertę kaip individo poreikių patenkinimo priemonių vertę bei tai apibrėžia kaip prekių mainų dėsnį. Taip pat K. Marksas išskiria natūralius poreikius tokius kaip maistas, apranga, kuras, būstas, kurie varijuoja priklausomai nuo klimatinų ir fizinių šalies sąlygų. Taip pat K. Marksas išskiria ir poreikius, kurie irgi kaip pirmieji yra suvokiami kaip būtini, tačiau yra nulemti istorinio išsivystymo ir varijuoja priklausomai nuo šalies civilizuotumo lygio (Capital, vol. 1, Chapter 6, Buying and Selling of Labour Power). Šioje studijoje Markso išskirti dvejopo pobūdžio poreikiai yra vadinami fiziologiniais ir socialiai priimtinais poreikiais, kurių patenkinimas yra visuomenės prekių mainų dėsnis. Šio dėsnio pagrindas - vertinių ekvivalentų lyginimas visuomenės narių yra suvokiamas kaip teisingumo principas. Didžiausią variaciją tarp skirtingų šalių visuomenių poreikių lygio lemia skirtumai tarp socialiai priimtinių visuomenės poreikių. Lyginant atskiras šalis galima pateikti pavyzdžius tokių šalių kaip Somalis, Napalas bei Bangladešas – šalis, kurių visuomenių poreikiai labai žemi bei tokias šalis kaip Danija, Šveicarija, Švedija – šalis, kurių visuomenių poreikiai yra labai aukšti.

Apibūdinus šias tris teorijų grupes/temas jų pagrindu sukurtą poreikių subjektyviosios gerovės konceptualųjį modelį galima pavaizduoti Veno diagrama, kurioje konceptualusis modelis reiškia šių teorijų susikirtimo plotą (1.3 pav).

1.3 pav. Poreikių subjektyviosios gerovės konceptualusis modelis

Yra prasminga detaliau panagrinėti skyrelio pradžioje konstatuotos makro lygmens teorinės subordinacijos schemas trūkumo problemą poreikių subjektyviosios gerovės konceptualiojo modelio kontekste bei kritiškai įvertinti tris konceptualųjį modelį sudarančias teorijų grupes.

Sprendžiant skyrelio pradžioje konstatuotą problemą apie makro lygmens teorinės subordinacijos schemas trūkumą poreikių subjektyviosios gerovės konceptualiajame modelyje yra pateikiama fiziologinių ir socialiai priimtinių poreikių patenkinimo koncepcija, kuri apjungia išorės veiksnius, sudarančius gerovės veiksnų sritis, į vientisą sistemą. Išorės veiksniai gali būti suprantami kaip poreikių patenkinimo veiksniai, kurie, būdami palankesni poreikių patenkinimo lygiui, daro teigiamesnę poveikį subjektyviajai gerovei, o būdami mažiau palankūs daro neigiamesnę poveikį subjektyviosios gerovės lygiui. Kai kurie autoriai, pavyzdžiui, R. Cummins (2010) išorės veiksnius skirsto į gyvenimo įvykius bei resursus (pajamos, santykiai). Resursai mažina neigiamų gyvenimo įvykių poveikį individo subjektyviajai gerovei. Neigiami gyvenimo įvykiai, autoriaus dar vadinami iššūkiais, kuriems smarkiai išaugus, subjektyvioji gerovė pereina iš homeostatinės būsenos į nehomeostatinę. Šioje studijoje laikomasi nuomonės, kad šis skirstymas į įvykius ir resursus nėra visiškai prasmingas, kadangi, žvelgiant iš poreikių patenkinimo perspektyvos, įvykiai gali būti suvokiami kaip resursai. Gyvenimo įvykiai, kurie skatina taupyti darbo laiką arba pajamas, padidina poreikių patenkinimo galimybes

lygiai taip pat, kaip ir autoriaus teorinės schemos resursas - išaugusios pajamos. Kuo daugiau teigiamų gyvenimo įvykių, tuo individas gali geriau patenkinti poreikius, lygiai kaip ir, kuo daugiau finansinių resursų, tuo individas gali geriau patenkinti savo poreikius. Todėl yra geriau kalbėti ne apie gyvenimo įvykius ir resursus, o apie poreikių patenkinimo veiksnius. Be to, gyvenimo įvykiai labiau akcentuoja absoliučius įvykius, o poreikiai tiek absoliučius fiziologinius, tiek socialiai priimtinus. Poreikių tenkinimas savo turiniu ir lygiu atitinka tam tikrus socialinius standartus, kurie žymi visuomenės išsivystymo poveikį vartojimui. Poreikių tenkinimo socialinių standartų skirtumai labiausiai išryškėja lyginant skirtingo išsivystymo šalis. Vienokie poreikiai savo turiniu ir lygiu yra labiausiai pažengusiose Pasaulio šalyse, o kitokie poreikiai - skurdžiausiose šalyse.

Poreikių konceptualiajame modelyje yra naudojami universalių poreikių, santykinų standartų, tikslų ir kultūrų teorijų elementai apie subjektyviosios gerovės ir išorinių veiksnių sąveiką (Diener ir Lucas, 2000; Diener ir Biswas-Diener, 2001). Šios sąveikos samprata poreikių konceptualiajame modelyje yra pagilinama pateikiant išorinių veiksnių interpretaciją kaip fiziologinius ir socialiai sąlygotus lyginimo standartus. Individai lygina savo poreikių patenkinimą su tam tikrais standartais, kaip apibūdinta santykinų standartų teorijoje, tačiau šie standartai yra ne abstraktūs, pavieniai reiškiniai, o išreiškia socialiai priimtinus tos visuomenės poreikius. Individams yra svarbūs ir fiziologiniai poreikiai, kaip apibūdinta universalių poreikių teorijoje. Individų poreikiams gali daryti įtaką tam tikros kultūrinės normos, kaip apibūdinta kultūrų teorinėje prielagoje, tačiau kultūros standartai dažnai išreiškia poreikius, suformuotus visuomenės išsivystymo lygio. Tikslų teorija išreiškia išsikeltų tikslų svarbą, tačiau šie tikslai tam tikroje visuomenėje yra kuriami atsižvelgiant į socialiai priimtinus poreikius.

Šioje studijoje sukurtas Poreikių subjektyviosios gerovės konceptualusis modelis apima stabilumo ir pokyčių teorijų subjektyviosios gerovės adaptacijos mechanizmą (Headey ir Wearing, 1989; Headey, 2006; Stones ir Kozma, 1991; Cummins, 1998; 2000; 2003; 2010). Stabilumo ir pokyčių teorijose subjektyviosios gerovės adaptacija išorės veiksniams vyksta dvejopai: vieniems įvykiams adaptacija įvyksta santykinai greitai, kitiems ne, arba vyksta labai išlėto. Stabilumo ir pokyčių teorijų aiškinimai yra įtraukti į studijos konceptualųjį modelį, pateikiant naują adaptacijos mechanizmo interpretaciją, kurią galima išreikšti teiginiu, kad subjektyviosios gerovės adaptacija įvyksta tik tada, kai tam tikra poreikių patenkinimo galimybė perauga į socialiai priimtina, neatsiejama individo vartojimo dalį. Pavyzdžiui, jeigu individo sumažėjusios pajamos atitinka bendrą pajamų mažėjimo kontekstą visuomenėje, tai individo

subjektyvioji gerovė nesumažėja, nes sumažėjusios pajamos tampa socialiai priimtinas procesas visuomenėje.

Taigi, esami gerovės tyrimai nepateikia gerovės sričių vieningos makro lygmens teorinės subordinacijos schemos, kuri apjungtų įvairias gerovės sritis į vieną sistemą aiškinant gerovės reiškinį, tačiau sudaro teorines prielaidas tokiu pobūdžio schemą sukonstruoti. Šioje studijoje į šį teorinio pobūdžio gerovės tyrimų trūkumą yra atsakoma pateikiant poreikių subjektyviosios gerovės konceptualųjį modelį, kuriame subjektyviosios gerovės lygis yra siejamas su fiziologinių ir socialiai priimtinių poreikių patenkinimu arba, kitaip, objektyvieji gerovės aspektai per poreikių patenkinimą lemia subjektyviuosius gerovės aspektus.

1.4.2. Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso subjektyviosios pusės makro lygmens subordinacija

Subjektyvioji GPE indekso pusė apima individų pasitenkinimą objektyviais gerovės elementais bei teigiamas ir neigiamas emocijas bei nuotaikas, kurios lydi individo gyvenimą. Nors *Kartų ir lyčių tyrimo* klausimyne nėra suformuluoto klausimo apie subjektyviąją gerovę bendrai, viena rodiklio reikšmė išreiškiančio skaičiaus, tačiau pateikia subjektyviosios gerovės sudedamųjų dalių reikšmes. Subjektyvioji GPE indekso pusė apima įvairias gerovės sritis, kurios iš dalies atitinka objektyviosios GPE indekso pusės sritis.

Yra prasminga sieti šio indekso pusę su jau esamais subjektyviosios gerovės teoriniais konstruktais, kadangi indekso posistemės iš dalies atitinka subjektyviosios gerovės sąvokos struktūrą. Ši sąvokos struktūra subjektyviosios gerovės tyrimuose yra visuotinai priimta ir didelių nesutarimų dėl struktūrinių dalių nėra. E. Diener (2006) apibrėžia subjektyviosios gerovės sąvoką kaip įvairius vertinimus tiek teigiamus, tiek ir neigiamus, kuriuos individai atlieka savo gyvenimo kaip visumos atžvilgiu. Ši sąvoka apima kognityvinius vertinimus, tokius kaip pasitenkinimas gyvenimu, darbu, interesais ir įsitraukimu į įvairią veiklą bei gyvenimo įvykių afekto reakcijas, tokias kaip džiaugsmas ir liūdesys. Savo ruožtu, afekto reakcijos gali būti dalijamos į teigiamą ir neigiamą afektą. Autorius afekto reakcijas skirsto į teigiamas ir neigiamas arba, kitaip, į teigiamą ir neigiamą afektą. Neigiamas afektas, kaip teigia E. Diener (2006), žymi nuotaikas ir emocijas, kurios susiklosto dėl nemalonios patirties įvairiose gyvenimo srityse. Pagrindinės neigiamo afekto formos yra pyktis, liūdesys, nerimas, stresas, frustracija, kaltė, gėda ir pavydas. Neigiamos emocijos gyvenime yra neišvengiamos ir yra net būtinybė efektyviam gyvenimui.

mui, tačiau dažnos ir užsitęsios neigiamos nuotaikos ir emocijos rodo, kad gyvenimas klostosi bloga linkme.

E. Diener (2006) kaip atskirą subjektyviosios gerovės komponentą išskiria pasitenkinimo gyvenimu sąvoką, kuri išreiškia žmogaus vertinimus, daromus savo gyvenimo kaip visumos atžvilgiu. Ši sąvoka apibendrina įvairias gyvenimo sritis visumoje. Su „pasitenkinimo gyvenimu“ sąvoka yra glaudžiai susijusi „pasitenkinimo sritimi“ sąvoka, kuri yra siauresnė ir, anot E. Diener (2006), išreiškia žmonių pasitenkinimus atskirose gyvenimo srityse, tokiose kaip fizinė ir psichinė sveikata, darbas, laisvalaikis, socialiniai santykiai, šeima ir pan. Pasitenkinimas gyvenimu susideda iš pasitenkinimo atskirose gyvenimo srityse, todėl pasitenkinimo sritimi sąvoka yra siauresnė už pasitenkinimo gyvenimu sąvoką. W. Pavot (2008, p. 128), apibūdindamas matavimus subjektyviosios gerovės srityje, išskiria multidimensinį pasitenkinimą, kuris, išreikšdamas individo pasitenkinimą grupe jam svarbių gyvenimo sričių, gali būti apibūdinamas kaip tarpinis variantas tarp pasitenkinimo gyvenimu ir pasitenkinimo sritimi. Taigi, subjektyviosios gerovės sąvokos struktūrą galima pavaizduoti grafiškai kaip reiškinį, kurį sudaro du skirtingi komponentai, besiskiriantys subjektyviosios gerovės formavimo ypatybėmis bei juos sudarančios struktūrinės dalys, kurios skiriasi pagal aprėptį bei pobūdį (1.2 pav.).

1.2 pav. Subjektyviosios gerovės sąvokos struktūra.

Šaltinis: grafiškai sudaryta autoriaus, remiantis (Diener, 2006; Pavot, 2008).

Kaip minėta, į GPE indekso aprėptį nepatenka pačios stambiausios subjektyviosios gerovės struktūrinės dalys, tokios kaip subjektyviosios gerovės rodiklis, pasitenkinimas gyvenimu kaip visuma arba afektas kaip visuma, tačiau patenka pačios smulkiausios subjektyviosios gerovės struktūrinės dalys, tokios kaip pasitenkinimas gyvenimo sritimi bei teigiamas ir neigiamas afektai. Šios smulkiausios struktūrinės dalys gali būti jungiamos viena su kita, siekiant daryti išvadas apie platesnius subjektyviosios gerovės lygius. Taigi subjektyvioji GPE indekso pusė gali būti traktuojama kaip subjektyviosios gerovės rodiklis, kurį sudaro kognityvinis subjektyviosios gerovės komponentas, apimantis pasitenkinimo veikla vertinimą, pasitenkinimo pajamomis ir turtu vertinimą, pasitenkinimo santykiais vertinimą, pasitenkinimo sveikata vertinimą ir afekto komponentas, kurį sudaro emocijų apibūdinimas. Detalesnis šių poskyrių skirstymas yra pateiktas 1.1 lentelėje.

1.1 lentelė. *GPE indekso subjektyviosios pusės struktūra (klausimų numeriai yra pateikti II priede)*

KOGNITYVINIS KOMPONENTAS	AFEKTO KOMPONENTAS
Pasitenkinimas veikla	Bendravimo santykių emocinė pusė (kls. nr. 719).
Pasitenkinimas motinystės/tėvystės vaiko priežiūros atostogomis (kls. nr. 804).	Neigiamų emocijų per praėjusią savaitę buvimas (kls. nr. 720).
Pasitenkinimas buvimu bedarbiu (kls. nr. 809).	Padėties šeimininko jausmas (kls. nr. 721).
Pasitenkinimas buvimu moksleiviu, studentu (kls. nr. 813).	
Pasitenkinimas buvimu namų šeimininke(-u) (kls. nr. 823).	
Pasitenkinimas dabartiniu darbu (kls. nr. 839).	
Pasitenkinimas galėjimu dirbti savarankiškai (kls. nr. 850).	
Pasitenkinimas pajamomis ir turtu	
Pasitenkinimas namų ūkio pajamų užtektinumu pragyvenimui (kls. nr. 1002).	
Pasitenkinimas dabartiniu būstu (kls. nr. 117).	
Pasitenkinimas santykiais	
Pasitenkinimas vaiko priežiūros darbų pasidalijimu (kls. nr. 202).	
Pasitenkinimas namų ūkio darbų pasidalijimu (kls. nr. 402).	
Pasitenkinimas santykiais su sutuoktiniu(-e)/ partneriu(-e) (kls. nr. 407).	
Pasitenkinimas sveikata.	
Pasitenkinimas sveikatos būkle (kls. nr. 701).	

Kartų ir lyčių tyrimo duomenys nesuteikia galimybės analizuoti stambiausių subjektyviosios gerovės struktūrinių komponentų betarpiškai, tokių kaip subjektyvioji gerovė kaip visuma arba pasitenkinimas gyvenimu bei afektas kaip visuma. Tačiau *Kartų ir lyčių tyrime* pateikiamos smulkiausios subjektyviosios gerovės struktūrinės dalys, tokios kaip pasitenkinimas gyvenimo sritimi arba teigiamas ir neigiamas afektas. Šios sritys gali būti agreguojamos į stambesnius subjektyviosios gerovės darinius. GPE indekso subjektyvioji pusė gali būti interpretuojama kaip subjektyvioji gerovė, kuri yra išvestinis reiškinys iš objektyviosios gerovės arba, kitaip, objektyviosios gerovės atspindys žmogaus sąmonėje.

1.4.3. Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso objektyviosios pusės makro lygmens subordinacija

Į objektyviają GPE indekso pusę reiktų žiūrėti kaip į subjektyviają gerovę lemiantį elementą, kurio atžvilgiu subjektyvioji gerovė yra objektyviosios gerovės atspindys nors ir turintis tam tikrą autonomijos laipsnį objektyviosios gerovės atžvilgiu. GPE indekso struktūroje objektyvioji gerovė nevienalytė, kompleksinė indekso sudedamoji dalis, apimanti įvairias sritis. Yra tikslinga šias įvairias sritis apibendrinti teoriniame lygmenyje, apjungiant jas į vientisą sistemą poreikių subjektyviosios gerovės konceptualiojo modelio kontekste. Remiantis šiuo konceptualiuoju modeliu, šias sritis galima interpretuoti kaip poreikių patenkinimo veiksnis, apibūdinančius objektyviają gerovę, kuri savo ruožtu daro poveikį subjektyviajai gerovei. Šio indekso sričių validumo tikslais yra prasminga apibūdinti indeksą sudarančių sričių teorinį ištirtumą. Šių sričių pavadinimai, pagal kuriuos bus apibūdinamas ištirtumas, tik nusako pačias bendrausias gerovės temas, kurių konkretūs ištirtumo aspektai yra nagrinėjami šiame skyrelyje.

Santykiai namų ūkyje. Santykiai gerovės tyrimų kontekste gali būti suvokiami pačia bendriausia prasme kaip parama, abipusis dalijimasis išgyvenimais su kitais individais (Cummins, 2010). Šioje studijoje į santykius žvelgiama kaip į santykius tarp šeimos narių prokreacinės elgsenos kontekste. Šia prasme santykiai yra nagrinėti kitų autorių. Pavyzdžiui, namų ūkio darbų pasidalijimo bei gerovės ryšius tyrė A. E. Goldberg ir M. Perry-Jenkins (2004), J. S. Hyde ir kt. (1995), J. Glass ir T. Fijimoto (1994), S. Gupta ir kt. (2010), B. Alvarez ir D. Miles, M. C. Lennon ir S. Rosenfield (1994). M. Sironi ir L. Mencarini, K. Boye (2008), R. Forste ir K. Fox (2008), D. L. Pina ir V. L. Beng-

tson (1995), J. Baxter (2000). Apibendrinant tyrimus galima tvirtinti, kad yra svarbu, kaip partneriai suvokia esamą darbo pasidalijimą namų ūkyje teisingumo prasme. Iš vienos pusės santykiai gali būti vertinami iš objektyviosios pusės, o iš kitos pusės santykių vertinimui poveikį turi individų asmenybės bruožai.

Apibūdinant santykius namų ūkyje reiktų pabrėžti, kad toks santykių aspektas kaip darbo pasidalijimas namų ūkyje turi būti matomas platesniame apmokamo ir neapmokamo darbo kontekste. Esamas darbo pasidalijimas namų ūkyje turi būti suvoktas kaip teisingas, kad darytų teigiamą poveikį individo subjektyviajai gerovei. Santykio tarp apmokamo bei neapmokamo namų ūkio narių darbo problema, apibūdintą minėtų autorių tyrimuose, galima vertinti, remiantis marksistine darbo jėgos vertės teorija, akcentuojančia fiziologinių ir socialiai apspręstų poreikių patenkinimą, lemiant darbo jėgos vertę. Namų ūkio darbai rinkos sąlygomis gali turėti vertinę (piniginę) išraišką arba gali būti betarpiškai atliekami namų ūkio narių. Kadangi vertės substancija yra visuomeniškai būtinas darbas, tai darbo jėgos vertę galima išreikšti ne tik pinigų suma, reikalinga patenkinti fiziologinius ir socialiai apspręstus poreikius, bet ir visuomeniškai būtinu darbo laiku, reikalingu patenkinti visuomeniškai būtinus poreikius. Todėl vaiko priežiūros darbai bei namų ūkio darbai gali būti tenkinami tarpininkaujant rinkai arba betarpiškai kaip visuomeniškai būtinas namų ūkio narių darbo laikas.

Kitas dvi gerovės indekso santykių srities dalis, kaip poros nesutarimai bei sprendimų priėmimą, reiktų vertinti kaip išvestines iš namų ūkio darbų bei vaiko priežiūros darbų pasidalijimo. Namų ūkį galima suvokti kaip tam tikrą darbo kolektyvą su santykiais jame, siekiant bendro tikslo. Todėl R. Andersen (2003) išskirtos streso darbe sritys, kaip per didelis darbo krūvis, abipusės paramos darbe stoka, hierarchiniai santykiai gali paaiškinti stresą santykiuose tarp namų ūkio narių. Per didelis stresas tarp namų ūkio narių gali peraugti į konfliktus, o pajamų bei galios skirtumai gali peraugti į sprendimų priėmimo tarp namų ūkio narių asimetriją.

Vaikai. GPE indekso sritis, apibūdinanti vaikų skaičių, gali būti suvokiama kaip gerovės šaltinis. Į vaikų skaičių galima žiūrėti iš socialiai priimtinių poreikių perspektyvos. Sprendžiant gerovės vaikų aspektu problemą galima užduoti klausimą, kiek vaikų yra priimta turėti dabartiniame visuomenės išsivystymo etape? Kaip socialiai priimtina vaikų skaičių galima suprasti dažniausiai turimą vaikų skaičių. Remiantis *Kartų ir Lyčių tyrimo* duomenimis, dažniausias turimas vaikų skaičius yra du vaikai, tačiau taip pat nemažą dalį respondentų sudarė ir tie, kurie turi vieną vaiką. Todėl indekse socialiai priimtiniu vaikų skaičiumi yra laikomi du vaikai ir vertinama, kiek pavyko respondentams pasiekti

šį dviejų vaikų tikslą. Šią tyrimo logiką patvirtina F. C. Bilarrri (2009) tyrimo rezultatai apie vaikų skaičiaus ir subjektyviosios gerovės (laimės) ryšį. Tai atitinka Poreikių subjektyviosios gerovės konceptualųjį modelį, kuris akcentuoja socialiai priimtino poreikio patenkinimą kaip subjektyviąją gerovę keliantį veiksnį. Taip pat F. C. Bilarrri (2009) akcentuoja, kad laimingumas mažėja su papildomu vaiku. Jo tirtose šalyse Bulgarijoje, Gruzijoje, Vengrijoje, Vokietijoje, Rusijoje subjektyviosios gerovės išaugimas sparčiai sumažėja, laukiantis trečiojo vaiko, todėl du vaikai atitinka socialiai priimtinus poreikius vaikų atžvilgiu. R. Margolis ir M. Myrskylä (2011) pateikia rezultatus, kur vaikų auginimą vadina kaip investicija, kuri pradžioje reikalauja išlaidų, o vėliau atneša naudą tėvams, todėl vaikų ir laimės koreliacija turi laiko dimensiją. Pradžioje koreliuoja su laime neigiamai, o vėliau teigiamai. Šitą autorių išskirtą koreliaciją galima sieti su Poreikių subjektyviosios gerovės konceptualiuoju modeliu, pagal kurį vaikų turėjimas pradžioje mažina tėvų vartojimo poreikių tenkinimą, o vėliau jį skatina. Poreikių patenkinimą galima sieti su subjektyviosios gerovės lygiu.

Sveikata. Sveikatos sritį GPE indekse galima sieti daugiausiai su fiziologiniais poreikiais, tačiau iš dalies ir su socialiai sąlygotais poreikiais. Gera sveikata tiesiogiai, savaime skatina aukštą subjektyviąją gerovę, kadangi leidžia tinkamai tenkinti kitus fiziologinius ir socialiai priimtinus poreikius bei reiškia, kad individo fizinės ir emocinės kančios yra minimalios. Apie tai, kad individo sveikata yra iš dalies socialiai sąlygota, byloja V. Carrieri (2010) atliktas tyrimas, kurio rezultatai rodo, kad individai daro išvadas apie savo sveikatos lygį, iš dalies atsižvelgdami į kitų individų sveikatos lygį. Kitų individų neigiama sveikatos būklė daro labiau neigiamą poveikį individams, kurie turi sveikatos problemų nei individams, kurie jų neturi. Šio tyrimo išvados yra svarbios indekso atžvilgiu ne tiek tiesiogiai savo rezultatais, bet paties principo, kad sveikatos būklė daro poveikį subjektyviajai gerovei ne tik per žmogaus fiziologinius poreikius, bet ir per socialiai priimtinus. Pavyzdžiui, ar tam tikro amžiaus žmogui tam tikroje visuomenėje yra priimtina turėti tam tikrų sveikatos problemų, t. y. ar priimtina, kad tam tikro amžiaus žmogus jau negali tenkinti tam tikrų poreikių arba juos tenkinti prasčiau.

Anot E. Diener ir M. Y. Chan (2011), sveikuose individuose aukšta subjektyvioji gerovė lemia geresnę sveikatą bei ilgesnę vidutinę gyvenimo trukmę. Iš kitos pusės, H. Tiliouine (2007) atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad aukštesnė subjektyvioji gerovė yra nulemta geresnės sveikatos būklės. Taip pat tyrimas leidžia svarstyti sveikatos būklės ir socialinių ekonominių charakteristikų, kaip pajamų nelygybę, sąsajas. Pajamų nelygybė gali reikšti sveikatos būklės nelygybę ir atitinkamai subjektyviosios gerovės nelygybę. Panašios nuo-

monės apie sveikatos būklės ir subjektyvios gerovės ryšį laikosi V. Carrieri (2010), Lucas (2007), Gallup World atlikta studija.

Veikla ir išsilavinimas. Veikla ir išsilavinimas smarkiai siejasi su subjektyviaja gerove. R. Winkelman (2006), analizuodamas nedarbo, socialinio kapitalo ir subjektyviosios gerovės sąveiką, daro išvadą, kad nedarbas daro smarkų neigiamą poveikį subjektyviajai gerovei. Anot autoriaus, nedarbo daromo neigiamo poveikio subjektyviajai gerovei nereikėtų suprasti tik pajamų šaltinio praradimo prasme. Nedarbo praradimo nepiniginis poveikis gerokai viršija piniginį. Čia vertėtų akcentuoti bedarbio sumažėjusią savivartę, savigarbą bei dažnus depresijos simptomus.

A. Clark ir kt. (2008) teigia, kad bedarbystės neigiamą poveikį subjektyviajai gerovei reiktų suprasti dviem prasmėmis. Pirmą, makro lygmeniu bedarbystė gali sukelti nesaugumo jausmą bei baimę prarasti darbą žmonėms, kurie dirba visuomenėse, pasižyminčiose aukštu bedarbystės lygiu. Antra, mikro lygmeniu bedarbiai kenčia dėl darbo paieškos sunkumų bei tiesioginio neigiamo bedarbystės poveikio. Taip pat autoriai vartoja terminą „bedarbystė kaip socialinė norma“ bei daro išvadą, kad didelė bedarbystė, suvokta kaip socialinė norma, mažina neigiamą bedarbystės poveikį vyrų subjektyviajai gerovei. Moterims bedarbystė, kaip socialinė norma, poveikio nedaro. Panašias išvadas A. Clark (2003) buvo padaręs savo ankstesniame tyrime. D. Mavridis (2010) taip pat akcentuoja bedarbystės, kaip socialinės normos, efektą bei žengia žingsnį į priekį šioje tyrimų srityje, teigdamas, kad bedarbystė, kaip socialinė norma, lemia ir bedarbystės trukmę, mažindama bedarbių motyvaciją ieškotis darbo. JAV atveju J. F. Helliwell ir Huang (2011) patvirtina bedarbystės, kaip socialinės normos, poveikio subjektyviajai gerovei empirinį pagrįstumą.

Į bedarbystės, kaip socialinės normos, sąvoką galima žvelgti iš marksistinės darbo jėgos vertės teorijos fiziologinių ir socialiai priimtinių poreikių interpretacijos. Su bedarbyste susijęs nesaugumas (verčiantis taupyti) bei pajamų sumažėjimas lemia sumažėjusias galimybes tenkinti socialiai priimtinus poreikius, nepaisant to, kad socialinės apsaugos sistema siekia užtikrinti fiziologinių poreikių patenkinimo galimybes bedarbystės sąlygomis. Kai bedarbystės lygis yra smarkiai išaugęs bei pajamos sumažėja reikšmingai daliai visuomenės, tada smunka ir socialiai priimtinas poreikių lygis bei mažėja skirtumas tarp socialiai priimtinių poreikių bei individo poreikių realaus tenkinimo. Šis skirtumo sumažėjimas skatina subjektyviosios gerovės išaugimą.

Neigiamą bedarbystės poveikį subjektyviajai gerovei liudija tyrimai, atlikti M. Shields ir Wheatley Price (2005), A. Stutzer ir B. S. Frey (2004), R. Hill (2000). A. Andersen (2009) tyrimas rodo apie neigiamą bedarbystės poveikį subjektyviajai gerovei bei akcentuoja viduriniąją klasę kaip labiausiai kenčian-

čią nuo neigiamo bedarbystės poveikio. Tai būtų galima interpretuoti iš marksistinės darbo jėgos vertės teorijos pusės, kad žemesnioji klasė niekad negalėjo pilnai patenkinti socialiai priimtinius poreikius, tuo tarpu vidurinioios klasės atstovai, iki netenkant darbo, galėjo mėgautis socialiai priimtinių poreikių patenkinimu. Remiantis santykinų standartų subjektyviosios gerovės teorija, prieš tai buvusios individo gyvenimo situacijos yra naudojamos darant išvadą apie dabartinę situaciją. Jeigu prieš tai buvusi situacija buvo geresnė už dabartinę, tada subjektyvioji gerovė mažėja, o jeigu prieš tai buvusi gyvenimo situacija buvo prastesnė, tada subjektyvioji gerovė išauga.

Nėra vienareikšmės nuomonės apie išsilavinimo poveikį subjektyviajai gerovei. Pavyzdžiui, G. Molnár ir Z. Kapitáni (2010), tirdami Vengrijos atveją, daro išvadą, kad išsilavinimas nedaro poveikio subjektyviajai gerovei, tuo tarpu B. J. Noval ir M. G. Garvi teigia, kad vieneri metai mokymosi/studijų didina subjektyviąją gerovę 0,024 balo 10 balų sistemoje. Taip pat autoriai teigia, kad išsilavinimas lemia, kiek pasitenkinimo gauna individai skirtingose veiklose. Pavyzdžiui, žemo išsilavinimo individai gauna pasitenkinimą iš dalyvavimo religinėse apeigose, tuo tarpu dalyvavimas kitose veiklose suteikia mažai pasitenkinimo. Tuo tarpu aukšto išsilavinimo individams pasitenkinimą teikia ir kitos veiklos, tokios kaip, pavyzdžiui, buvimas politiškai aktyviu arba pagalba šeimai. Taip pat apie teigiamą išsilavinimo poveikį byloja J. Cuñado ir F. P. Gracia (2010) atlikta Europos socialinio tyrimo duomenų analizė. Autoriai teigia, kad išsilavinimas teigiamai ir reikšmingai lemia subjektyviąją gerovę. Be to, autoriai teigia, kad išsilavinimo poveikis subjektyviajai gerovei gali būti tiesioginis ir netiesioginis. Tiesioginis poveikis pasireiškia per pajamas, o netiesioginis per statuso pokyčius. Aukštesnio išsilavinimo individai turi aukštesnes pajamas bei didesnę tikimybę susirasti darbą. Aukštesnis statusas reiškia aukštesnį pasitikėjimą savimi bei aukštesnę savivertę. Tiesioginį ir netiesioginį išsilavinimo poveikį mini ir S. Castriola (2006). Taip pat S. Castriola (2006) savo straipsnyje argumentuoja, kad šalyse, kuriose yra aukštesnis išsilavinimo lygis, gyventojų pajamos turi mažesnę poveikį subjektyviajai gerovei. Tai autorius aiškina tuo, kad aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys turi aukštesnį pasitenkinimą darbu bei įdomesnį kultūrinį gyvenimą, todėl materialinis vartojimas jiems yra mažiau svarbus.

Pajamos ir turtas. Pajamų ir turto poveikio subjektyviosios gerovės analizei patogiu suformuluoti problemą klausimu, kaip pajamos, susijusios su samdomu darbu, investicijom, išmokom ar kitu šaltiniu daro poveikį subjektyviajai gerovei. Kaip R. Biswas-Diener (2008) atlikta studijų apžvalga rodo, pajamos turi neabejotiną poveikį subjektyviajai gerovei. Jų išaugimą galima būtų sieti su subjektyviosios gerovės išaugimu. Pati pajamų piniginė forma yra tik

priemonė prekiniam mainams. Siekiant suprasti pajamų prasmę, reiktų pajamas sieti su tam tikra individo padėtimi visuomenėje. Ar pajamos, gaunamos dėl tam tikros individo padėties visuomenėje, užtikrina fiziologinių ir socialiai priimtinių poreikių patenkinimą? Nuo poreikių užtikrinimo lygio priklauso individo subjektyviosios gerovės lygis.

Taigi apibendrinant galima teigti, kad GPE indeksą sudarančios objektyviosios gerovės sritys daro poveikį individų subjektyviajai gerovei. Indekso objektyviosios gerovės sritys yra interpretuojamos kaip sfera, kurioje objektyvūs veiksniai lemia poreikių patenkinimo lygį. Savo ruožtu, poreikių patenkinimo lygis lemia individų subjektyviąją gerovę.

2. GEROVĖ IR PROKREACINĖ ELGSENA

2.1. Analizės metodai

Tyrimo empirinės dalies uždaviniai yra įvertinti gerovės lygio skirtumus lyties ir gyvenamosios vietos aspektais bei įvertinti priklausomybę tarp gerovės ir ketinimo susilaukti vaikų per artimiausius 3 metus ir nustatyti, kaip gerovė priklauso nuo turimų vaikų skaičiaus ir lyties.

Vertinant gerovės lygio poveikį ketinimui susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus tyrime dalyvaujantys respondentai buvo suskirstyti į dvi grupes pagal amžių ir lytį. Amžius 20 – 35 metų pasirinktas neatsitiktinai. Tai laikotarpis, kai yra dažniausiai planuojama susilaukti vaikų bei jų planavimas labiausiai siejasi su gerovės lygiu. Todėl kiekybiškai tiksliausiai galima įvertinti gerovės, išmatuotos GPE indeksu, poveikį respondentų ketinimui susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus. Gerovės priklausomybei nuo ketinimo susilaukti vaikų per artimiausius 3 metus buvo taikytas Stjudento kriterijus (t-testas) nepriklausomoms imtims (III priedas). Remiantis šiuo metodu yra daroma išvada apie gerovės svarbą priimant sprendimą susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus, jeigu ketinančių susilaukti vaikų respondentų gerovė yra statistiškai reikšmingai aukštesnė nei neketinančių. Dvifaktorinė dispersinė analizė buvo taikoma lyginant gerovės ir ketinimo susilaukti vaikų per ateinančius trejus metus dėsningumų skirtumus tarp vyrų ir moterų.

Be respondentų gerovės poveikio jų ketinimui susilaukti vaikų buvo nagrinėjamas ir atvirkštinis procesas, t. y. kaip jau turimų vaikų skaičius lemia individų gerovę. Šiam tikslui buvo parinktos dvi respondentų amžiaus grupės 20 – 50 metų ir 65 – 79 m. Šios amžiaus grupės yra pasirinktos dėl to, kad gali-

ma tiksliausiai kiekybiškai įvertinti vaikų skaičiaus poveikį tėvų gerovei, nes didžioji dalis vaikų 20 – 50 m. tėvų amžiaus grupėje yra tėvų išlaikytiniai, o 65 – 79 m. didžioji dalis vaikų nustoja būti tėvų išlaikytiniais. Amžiaus grupė 50-65 m. yra tarpinė, reiškianti, kad dalis tėvų dar teikia paramą savo vaikams, o dalis jau nebeteikia. Taip pat šioje amžiaus grupėje tėvai turi mažą poreikį paramai iš vaikų pusės bei dalis vaikų turi ribotas finansines galimybes teikti paramą tėvams. Todėl šios amžiaus grupės respondentai į tyrimą nėra įtraukti. Šių amžiaus grupių gerovės priklausomybė nuo turimo vaikų skaičiaus buvo vertinama taikant vienfaktorinę dispersinę analizę. Šis metodas buvo taikytas vertinant tiek bendrąją, tiek ir atskirų sričių gerovę. Taikant šį metodą buvo lyginami vidurkiai statistinio reikšmingumo aspektu, taikant F kriterijaus statistiką, kuri skaičiuojama pagal formulę (III priedas).

Buvo daroma išvada apie teigiamą ir neigiamą vaikų skaičiaus poveikį gerovei priklausomai nuo to, ar statistiškai reikšmingai išauga ar sumažėja gerovė su kiekvienu paskesniu vaiku. Vienfaktorinė dispersinė analizė buvo taikoma ir vertinant individų gerovės lygio skirtumus priklausomai nuo gyvenamosios vietos.

Gerovės lygio priklausomybės nuo turimų vaikų skaičiaus skirtumai tarp vyrų ir moterų buvo vertinami, taikant dvifaktorinę dispersinę analizę. Skirtumai buvo vertinami taikant F statistiką kaip ir vienfaktorinės dispersinės analizės atveju.

Grafiniam gerovės lygio skirtumų vaizdavimui buvo taikomos stačiakampės diagramos, lyginant gerovės lygių medianas. Stačiakampės diagramos schema yra paaiškinta IV Priede.

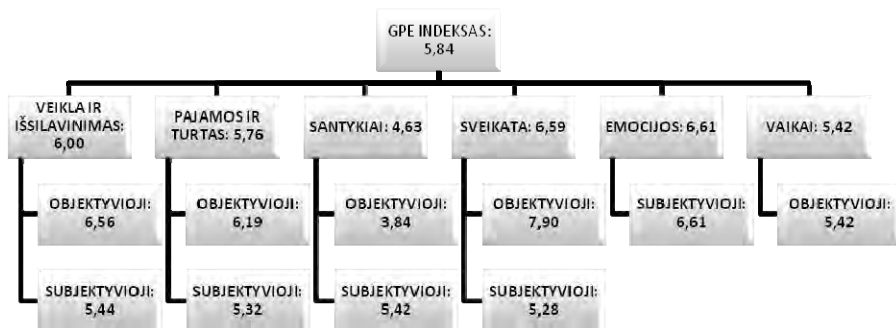
2.2. Gerovės ir prokreacinės elgsenos sąryšio indekso reikšmių pasiskirstymas pagal lytį ir gyvenamąją vietą

Šio skyrelio uždavinys yra pateikti gerovės lygio, įvertinto GPE indekso metodu, skirtumų aprašymą pagal lytį ir gyvenamąją vietą kontekstą. Šio skyrelio rezultatai patys savaime nėra galutinis analizės tikslas, o tik priemonė, leisianti visapusiškiau suvokti prokreacinės elgsenos ir gerovės sąveikas.

Lietuvos gyventojų gerovę apibūdinantis GPE indeksas yra lygus 5,84 (2.1 pav. ir I priedas). Šio indekso sudedamosios dalys, tokios kaip veiklos ir išsilavinimo sritis, kuri yra lygi 6,00, sveikatos sritis, kuri yra lygi 6,59 bei emocijų sritis, kuri yra lygi 6,61 viršija GPE indekso reikšmę, o tokios GPE indekso sudedamosios dalys kaip pajamų ir turto sritis, kuri yra lygi 5,76, santykių sritis, kuri

yra lygi 4,63 bei vaikų sritis, kuri yra lygi 5,42 turi žemesnes reikšmes nei GPE indekso reikšmė. Tačiau GPE indeksas parodo tik visuminį gerovės lygį, kuris varijuoja priklausomai nuo gyventojų kategorijos. Todėl yra prasminga pasižiūrėti į indekso reikšmes pagal pačius stambiausius veiksnius: lytį ir gyvenamąją vietą.

2.1 pav. GPE indekso ir jį sudarančių sričių reikšmės, 2009 m.

Šaltinis: apskaičiuota autoriaus, remiantis *Kartų ir lyčių tyrimo* duomenimis.

Kaip parodyta 2.2 lentelėje vyrų gerovės lygis yra statistiškai reikšmingai aukštesnis nei moterų. Šį aukštesnį vyrų gerovės lygį lemia tiek objektyvūs, tiek ir subjektyvūs gerovės aspektai. GPE indekso reikšmės rodo, kad vyrų visuminė gerovė yra lygi 6,11, tuo tarpu moterų visuminė gerovė yra lygi 5,84. Pagal subjektyvų gerovės aspektą vyrų ir moterų GPE indekso reikšmės yra lygios atitinkamai 5,79 ir 5,46, o pagal objektyvų - 6,36 ir 6,15. GPE indeksu įvertintos gerovės lygių skirtumai pagal lytį yra pateikti **V priede**.

Lyginant gerovės lygio skirtumus pagal gyvenamąją vietą *Kartų ir lyčių tyrimo* yra išskiriamos tokios kategorijos kaip respondentai, kurie gyvena gyvenvietėse, turinčiose iki 2000 gyventojų, 2-10 tūkst., 10-50 tūkst., 50-100 tūkst., 100-500 tūkst., taip pat kaip atskiros kategorijos yra išskiriami Vilnius ir Kaunas. Kaip parodyta 2.1 lentelėje, tiek respondentų visuminė gerovė, apjungianti objektyvų ir subjektyvų elementus, tiek ir atskirai subjektyvioji ir objektyvioji gerovė turi tendenciją išaugti, augant gyvenamosios vietos gyventojų skaičiui. Gyventojų visuminės gerovės lygis išauga nuo 5,82, kurie gyvena gyvenvietėje, turinčioje iki 2000 gyventojų iki 6,26 gerovės lygio gyventojų, gyvenančių 100 001 – 500 000 dydžio gyvenvietėje. Pagal subjektyvų gerovės aspektą atitinkami skaičiai yra lygūs 5,50 ir 5,92, o pagal objektyvų gerovės aspektą - 6,08 ir 6,57. Atskirai verta paminėti Vilniaus ir Kauno miestų gyventojų vidutinius gerovės lygius. Visuminės Vilniaus miesto gyventojų ge-

rovės lygis yra 5,92, o Kauno - 6,17. Pagal subjektyvųjį gerovės aspektą Vilniaus ir Kauno gyventojų gerovės lygiai yra atitinkamai 5,49 ir 5,75, o pagal objektyvųjį aspektą atitinkamai 6,33 ir 6,39. GPE indeksu įvertintos gerovės lygių skirtumai pagal respondentų gyvenamąją vietą yra pateikti VI priede.

Skirtumai tarp skirtingo dydžio gyvenamųjų vietų gyventojų vidutinės gerovės būtų dar didesni, jeigu Kartų ir lyčių tyrimo duomenyse nebūtų apjungtos rajonų ir miestų savivaldybės, nes rajonai apima mažesnę gyventojų skaičių turinčias gyvenvietes.

2.1 lentelė. Gerovės lygių skirtumai pagal lytį ir gyvenamąją vietą

	Lytis	Mediana
Subjektyvioji gerovė	Vyrai	5,79
	Moterys	5,46
Objektyvioji gerovė	Vyrai	6,36
	Moterys	6,15
Gerovė	Vyrai	6,11
	Moterys	5,84
	Gyvenvietė	Mediana
Subjektyvioji gerovė	Iki 2000	5,50
	2 001 - 10 000	5,65
	10 001 - 50 000	5,69
	50 001 - 100 000	5,51
	100 001 - 500 000	5,92
	Kaunas	5,75
	Vilnius	5,49
Objektyvioji gerovė	Iki 2000	6,08
	2 001 - 10 000	6,19
	10 001 - 50 000	6,17
	50 001 - 100 000	6,42
	100 001 - 500 000	6,57
	Kaunas	6,39
	Vilnius	6,33
Gerovė	Iki 2000	5,82
	2 001 - 10 000	5,95
	10 001 - 50 000	5,93
	50 001 - 100 000	5,98
	100 001 - 500 000	6,26
	Kaunas	6,17
	Vilnius	5,92

Šaltinis: autoriaus apskaičiuota, remiantis Kartų ir lyčių tyrimo 2009 m. duomenis.

Taigi lyties ir gyvenamosios vietos aspektai yra svarbūs gerovės veiksniai. Vyrų gerovė yra aukštesnė nei moterų bei didesnę gyventojų skaičių turinčių gyvenviečių gyventojų gerovė yra aukštesnė nei mažesnę gyventojų skaičių turinčių gyvenviečių.

2.3. Vyrų ir moterų 20-35 m. Amžiaus grupės GPE indeksu įvertintos gerovės poveikis jų ketinimui turėti vaikų

Šiame skyrelyje bus nagrinėjama, kaip siejasi gerovės aspektai tiek objektyvieji, tiek ir subjektyvieji su ketinimu susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus. Apie gerovės aspektų svarbą bus sprendžiama pagal gerovės lygio skirtumus tarp asmenų, kurie ketina susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus ir asmenų, kurie neketina.

Moterų, kurios ketina susilaukti vaikų, visuminė gerovė (vid. 6,10), visuminė subjektyvioji (vid. 6,22) ir visuminė objektyvioji gerovė (vid. 5,97) yra aukštesnė nei moterų, kurios neketina (2.2 lentelė). Moterų, neketinančių susilaukti vaikų, visuminės gerovės vidurkis lygus 5,92, visuminės subjektyviosios – 5,90, visuminės objektyviosios – 5,93. Žiūrint į objektyviają gerovę pagal atskiras sritis, galima tvirtinti, kad moterų, ketinančių per artimiausius trejus metus turėti vaikų, gerovė tokiose srityse kaip santykiai (vid. 4,62), pajamos ir turtas (vid. 7,10) bei veikla ir išsilavinimas (vid. 7,39) yra aukštesnė nei moterų, kurios neketina. Moterų, kurios neketina per artimiausius trejus metus susilaukti vaikų, gerovės vidurkiai yra lygūs atitinkamai yra 3,55; 6,30 ir 6,92. Objektyviosios gerovės sveikatos aspektas nėra svarbus ketinimui susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus. Objektyviosios gerovės sritis, susijusi su vaikais (vid. 4,16) yra aukštesnė tų moterų, kurios neketina susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus, nei tų moterų, kurios ketina susilaukti vaikų (vid. 2,12). Šie objektyviosios gerovės, susijusios su vaikais, skirtumai rodo, kad moterys jau turinčios visuomenėje priimtą vaikų skaičių dažnai daugiau vaikų nebeplanuoja. Vertinant visuminę subjektyviają gerovę visose srityse, išskyrus gerovę, susijusią su veikla ir išsilavinimu, moterų, kurios ketina per artimiausius trejus metus susilaukti vaikų, subjektyvioji gerovė yra aukštesnė nei moterų, kurios susilaukti vaikų neketina. Skaitinėje išraiškoje tai reikštų, kad moterų, ketinančių susilaukti vaikų, subjektyviosios gerovės, susijusios su emocijomis, vidurkis lygus 7,05, sveikata – 7,02, santykiais – 5,44, o moterų, kurios neketina susilaukti vaikų, gerovių vidurkiai atitinkamai yra: 6,73; 6,50 ir 5,10. Taigi apibendrinant galima tvirtinti, kad moterų ketinimams turėti vaikų yra svarbios tiek objektyvios gyvenimo sąlygos, tiek ir subjektyvus jų vertinimas.

2.2 lentelė. 20 - 35 m. amžiaus grupės moterų, ketinančių ir neketinančių susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus, GPE indeksu įvertintos gerovės statistinis apibūdinimas

Ketinimas susilaukti vaikų per ateinančius 3 metus		N	Gerovės vidurkis	p-reiškė
Subjektyvioji gerovė	Ne	649	5,90	0,000
	Taip	398	6,22	
Emocinė	Ne	647	6,73	0,003
	Taip	398	7,05	
Sveikata	Ne	649	6,50	0,000
	Taip	398	7,02	
Santykiai	Ne	345	5,10	0,009
	Taip	291	5,44	
Pajamos ir turtas	Ne	649	5,16	0,000
	Taip	398	5,62	
Veikla ir išsilavinimas	Ne	633	5,65	0,230
	Taip	396	5,86	
Objektyvioji gerovė	Ne	649	5,93	0,000
	Taip	398	5,97	
Sveikata	Ne	649	8,74	0,252
	Taip	398	8,62	
Santykiai	Ne	649	3,55	0,000
	Taip	398	4,62	
Pajamos ir turtas	Ne	649	6,30	0,000
	Taip	398	7,10	
Veikla ir išsilavinimas	Ne	649	6,92	0,000
	Taip	398	7,39	
Vaikai	Ne	643	4,16	0,000
	Taip	398	2,12	
Gerovė	Ne	649	5,92	0,005
	Taip	398	6,10	
Emocinė	Ne	647	6,73	0,003
	Taip	398	7,05	
Sveikata	Ne	649	7,62	0,033
	Taip	398	7,82	
Santykiai	Ne	649	3,33	0,000
	Taip	398	4,44	
Pajamos ir turtas	Ne	649	5,73	0,000
	Taip	398	6,36	
Veikla ir išsilavinimas	Ne	649	6,30	0,004
	Taip	398	6,63	
Vaikai	Ne	643	4,16	0,000
	Taip	398	2,12	

Vyrų, kurie ketina per artimiausius metus susilaukti vaikų, visuminė gerovė (6,05) bei visuminė objektyvioji gerovė (5,84) yra aukštesnės nei vyrų, kurie neketina (2.3 lentelė). Vyrų, kurie neketina per artimiausius trejus metus susilaukti vaikų, atitinkamai gerovių vidurkiai yra lygūs 5,79 ir 5,40. Subjektyvioji gerovė statistiškai reikšmingai nesiskiria lyginant vyrus, kurie ketina, su vyrais, kurie neketina per artimiausius trejus metus susilaukti vaikų. Nagrinėjant vyrų ketinimus susilaukti vaikų subjektyviosios gerovės srityje tikrai emocinė gerovė statistiškai reikšmingai skiriasi. Vyrų, ketinančių susilaukti vaikų, emocinės gerovės vidurkis, kuris yra lygus 7,39 yra aukštesnis nei vyrų, neketinančių susilaukti vaikų. Jų vidurkis yra lygus 7,05. Objektyviosios gerovės atveju sveikatos sritis statistiškai reikšmingai nesisieja su ketinimu susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus, o visos kitos sritys, tokios kaip santykiai, pajamos ir turtas bei veikla ir išsilavinimas, yra svarbios ketinimams per artimiausius trejus metus susilaukti vaikų. Vyrų, ketinančių susilaukti vaikų, objektyvioji gerovė santykių (vid. 5,01), pajamų ir turto (vid. 6,90) bei veiklos ir išsilavinimo (vid. 6,68) srityse yra aukštesnė nei neketinančių. Vyrų, neketinančių susilaukti vaikų, atitinkamų sričių vidurkiai yra lygūs 5,01; 6,28 ir 6,68. Objektyvioji gerovė, susijusi su vaikais, vyrų, kurie neketina daugiau susilaukti vaikų (vid. 2,57) yra statistiškai reikšmingai didesnė nei tų, kurie ketina (vidurkis 1,82). Šis skirtumas parodo, kad vyrai, kurie jau turi visuomenėje priimtina turėti vaikų skaičių, dažnai vaikų daugiau nebeplanuoja.

Lyginant moterų ir vyrų subjektyviosios gerovės dėsnigumus, galima pastebėti tendenciją, kad moterims labiau nei vyrams yra svarbūs subjektyvūs gerovės aspektai, priimant sprendimą dėl ketinimo susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus. Dvifaktoriškos dispersinės analizės rezultatai tai patvirtina (2.4 lentelė). Lentelėje pateikta F testo p - reikšmė 0,037 rodo, kad yra statistiškai reikšmingas skirtumas tarp vyrų ir moterų gerovės vidutinių reikšmių jų ketinimo susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus kontekste.

Objektyvūs gerovės aspektai yra svarbūs tiek moterų, tiek ir vyrų ketinimams susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus. F testo p – reikšmė 0,114 tai patvirtina. Kiek netikėta, kad toks objektyviosios gerovės aspektas kaip sveikata nėra svarbus, priimant sprendimą dėl ketinimo turėti vaikų, tačiau tai greičiausiai galima paaiškinti tuo, kad indekse buvo vertinamos bendrosios sveikatos problemos, tačiau ne visos jos turi poveikį vaikų planavimui. Pagal atskiras sritis, kaip rodo dvifaktoriškos dispersinės analizės, skirtumai tarp vyrų ir moterų gerovių atsiranda analizuojant tokias subjektyviosios gerovės sritis kaip subjektyvioji gerovė, susijusi su pajamomis ir turtu (p – reikšmė 0,041) bei sveikata (p – reikšmė 0,015) ir objektyvioji gerovė, susijusi su santykiais (p – reikšmė 0). Šiuos skirtumus galima iš dalies paaiškinti jau minėtų subjektyvių vertinimų mažesne svarba vyrų ketinimams per artimiausius metus turėti vaikų.

2.3 lentelė. 20 - 35 m. amžiaus grupės vyrų, ketinančių ir neketinančių susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus, GPE indeksu įvertintos gerovės statistinis apibūdinimas

Ketinimas susilaukti vaikų per ateinančius 3 metus		N	Gerovės vidurkis	p-reiškė
Subjektyvioji gerovė	Ne	643	6,18	0,334
	Taip	409	6,26	
Emocinė	Ne	641	7,05	0,000
	Taip	407	7,39	
Sveikata	Ne	643	7,18	0,520
	Taip	409	7,27	
Santykiai	Ne	280	5,74	0,173
	Taip	307	5,92	
Pajamos ir turtas	Ne	643	5,17	0,286
	Taip	409	5,30	
Veikla ir išsilavinimas	Ne	632	5,50	0,715
	Taip	406	5,43	
Objektyvioji gerovė	Ne	643	5,40	0,000
	Taip	409	5,84	
Sveikata	Ne	643	8,68	0,320
	Taip	409	8,78	
Santykiai	Ne	643	3,02	0,000
	Taip	409	5,01	
Pajamos ir turtas	Ne	643	6,28	0,000
	Taip	409	6,90	
Veikla ir išsilavinimas	Ne	643	6,46	0,089
	Taip	409	6,68	
Vaikai	Ne	643	2,57	0,000
	Taip	409	1,82	
Gerovė	Ne	643	5,79	0,000
	Taip	409	6,05	
Emocinė	Ne	641	7,05	0,000
	Taip	407	7,39	
Sveikata	Ne	643	7,93	0,329
	Taip	409	8,02	
Santykiai	Ne	643	2,99	0,000
	Taip	409	4,82	
Pajamos ir turtas	Ne	643	5,73	0,002
	Taip	409	6,10	
Veikla ir išsilavinimas	Ne	643	5,98	0,507
	Taip	409	6,06	
Vaikai	Ne	643	2,57	0,000
	Taip	409	1,82	

2.4 lentelė. 20 - 35 m. amžiaus grupės moterų ir vyrų, ketinančių ir neketinančių susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus, GPE indeksu įvertintos gerovės statistinio apibūdinimo dvifaktoris dispersinės analizės rezultatai.

	F-testas	F-testo p-reikšmė
Subjektyvioji gerovė	4,68	0,031
Emocinė	0,02	0,883
Sveikata	5,95	0,015
Santykiai	0,80	0,371
Pajamos ir turtas	4,17	0,041
Veikla ir išsilavinimas	1,18	0,278
Objektyvioji gerovė	2,50	0,114
Sveikata	2,30	0,129
Santykiai	12,58	0,000
Pajamos ir turtas	0,76	0,385
Veikla ir išsilavinimas	2,07	0,151
Bendra gerovė	0,14	0,713
Sveikata	0,68	0,410
Santykiai	1,33	0,250
Pajamos ir turtas	2,52	0,113
Veikla ir išsilavinimas	2,51	0,114

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad gerovės lygis daro reikšmingą poveikį respondentų ketinimams susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus. Respondentai, ketinantys susilaukti vaikų, turi aukštesnį gerovės lygį palyginus su neketinančiais respondентаis. Gerovės priklausomybė nuo turimo vaikų skaičiaus turi savo ypatybes lyginant vyrus ir moteris. Moterims yra svarbūs tiek objektyvieji, tiek ir subjektyvieji gerovės aspektai, o vyrams yra svarbūs daugiausiai tik objektyvieji gerovės aspektai. Bendru atveju žvelgiant į rezultatus, galima tvirtinti, kad aukštesnė gerovė išskirtose srityse sukuria prielaidas ketinimams turėti vaikų. Išimtį sudaro gerovė, susijusi su vaikų skaičiumi. Šioje srityje tiek vyrų, tiek ir moterų, neketinančių per artimiausius trejus metus susilaukti daugiau vaikų, gerovė yra aukštesnė, nei tų, kurie ketina susilaukti vaikų. Tai tik atspindi stiprią tendenciją, kad individams pasiekus socialiai (visuomenėje) priimtina vaikų skaičių (pagal indeksą - aukštą gerovės lygį) daugiau ketinimų planuoti vaikų nebėra. Gerovės lygis pagal atskiras indekso sritis atspindi poreikių patenkinimo lygį. Taigi, kaip rodo atlikti paskaičiavimai, nuo poreikių patenkinimo lygio atskirose individo gyvenimo srityse priklauso individo ketinimai susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus.

2.4. Vyrų ir moterų GPE indeksu įvertintos gerovės priklausomybė nuo turimų vaikų skaičiaus.

2.4.1. 20-50 amžiaus grupės vyrų ir moterų GPE indeksu įvertintos gerovės priklausomybė nuo turimų vaikų skaičiaus.

Prieš tai buvusiam skyrelyje buvo vertinama, kaip gerovė veikia respondentų ketinimus turėti vaikų. Šio skyrelio tikslas, prokreacinės elgsenos ir gerovės sąveikos krypties prasme, yra priešingas prieš tai buvusio skyrelio analizei. Šiame skyrelyje yra vertinama, kaip turimas vaikų skaičius lemia tėvų gerovę. Nagrinėjant šio skyrelio temą reiktų atsižvelgti į R. Margolis ir M. Myrskylän (2011) taikytą tėvų subjektyviosios gerovės ir jų turimo vaikų skaičiaus sąveikos skirtumų skirtingais gyvenimo etapais aiškinimą. Šių autorių taikytą požiūrį galima išplėsti ir objektyviosios gerovės atveju, nes pagal šiame darbe pateiktą Poreikių subjektyviosios gerovės konceptualųjį modelį (1.4.1 skyrelis) subjektyvioji ir objektyvioji gerovė tarpusavyje glaudžiai siejasi. Todėl yra prasminga nagrinėti du tėvų gyvenimo etapus. Pirmą gyvenimo etapą, kai tėvai išlaiko vaikus ir antrą gyvenimo etapą, kai tėvams nebereikia išlaikyti vaikų, o vaikai iš paramos gavėjų tampa paramos tėvams teikėjais. Šiuos du gyvenimo etapus atitinka dvi respondentų amžiaus grupės: 20 – 50 m. bei 65 – 79 m. Šios amžiaus grupės yra pasirinktos dėl to, kad galima tiksliausiai kiekybiškai įvertinti vaikų skaičiaus poveikį tėvų gerovei, nes didžioji dalis vaikų 20 – 50 m. tėvų amžiaus grupėje yra išlaikytiniai, o 65 – 79 m. tėvų amžiaus grupėje didžioji dalis vaikų nustoja būti tėvų išlaikytiniais. 50-65 m. tėvų amžiaus grupė yra tarpinė, reiškianti, kad dalis tėvų dar teikia paramą savo vaikams, o dalis jau nebeteikia. Šioje analizėje bus atsižvelgta į lyties specifiką, nes tam tikri vyrų ir moterų vaidmenys bei specifiniai lūkesčiai gali daryti poveikį gerovės lygio priklausomybei nuo turimo vaikų skaičiaus.

Vienfaktorinės dispersinės analizės rezultatai (2.5 lentelė) rodo, kad visuminė 20 – 50 m. amžiaus grupės moterų gerovė mažėja, augant turimų vaikų skaičiui. Lyginant gerovės vidutinius lygius respondenčių kategorijose nuo bevaikių motinų iki motinų turinčių tris ir daugiau vaikų gaunami tokie rezultatai: sveikatos srityje gerovė sumažėja nuo 7,50 iki 6,74; santykių srityje gerovė sumažėja nuo 5,82 iki 5,39; pajamų ir turto srityje gerovė sumažėja nuo 6,03 iki 5,24; veiklos ir išsilavinimo srityje gerovė sumažėja nuo 6,61 iki 5,93. Šiam bendrosios gerovės mažėjimui didžiausią įtaką daro subjektyvioji visuminės gerovės sudedamoji dalis, kurios visos penkios subjektyviosios gerovės

sritys turi tendenciją mažėti, augant turimų vaikų skaičiui. Žvelgiant į respondenčių vidutinius gerovės lygius kategorijose nuo bevaikių motinų iki motinų turinčių tris ir daugiau vaikų pastebimi tokie analizės rezultatai: emocinėje srityje gerovė sumažėja nuo 6,79 iki 6,33; sveikatos srityje gerovė sumažėja nuo 6,53 iki 5,36; santykių srityje gerovė sumažėja nuo 5,45 iki 5,15; pajamų ir turto srityje gerovė sumažėja nuo 5,40 iki 4,94; veiklos ir išsilavinimo srityje gerovė sumažėja nuo 5,75 iki 5,68. Respondenčių objektyvioji gerovė reikšmingai mažėja, augant vaikų skaičiui tokiose srityse kaip pajamos ir turtai (gerovė vidutiniškai sumažėja nuo 6,66 iki 5,54), veikla ir išsilavinimas (gerovė vidutiniškai sumažėja nuo 7,46 iki 6,22) bei sveikata (gerovė vidutiniškai sumažėja nuo 8,48 iki 8,12), nors pastarosios srities gerovė yra šiek tiek aukštesnė, lyginant respondenčių gerovę, kurios turi tris ir daugiau vaikų, su respondenčių, turinčių tik du vaikus, gerove. Objektyviosios gerovės santykių aukštesnę gerovę turi moterys, kurios turi vaikų nei moterys, kurios vaikų neturi (gerovė vidutiniškai padidėja nuo 2,95 iki 4,40).

Visuminės gerovės mažėjimą, augant vaikų skaičiui, galima paaiškinti didėjančia finansine-materialine bei emocine našta 20 – 50 m. amžiaus moterims, kadangi šioje amžiaus grupėje vyrauja vaikai, kuriems reikia paramos iš tėvų pusės. Ši bendroji tendencija gali būti aiškiau suprasta, analizuojant bendrąją gerovę pagal atskiras jos sudedamąsias dalis. Emocinę ir santykių subjektyviosios gerovės mažėjimą galima sieti su aktyviu moters dalyvavimu vaiko priežiūroje ir ugdyme bei darbinės ir šeiminės veiklų derinimo sunkumais. Šių sunkumų sukelta įtampa gali turėti neigiamą poveikį emocinės ir santykių gerovės srities vertinimams. Nepaisant subjektyviosios su santykiiais susijusios gerovės mažėjimo, augant vaikų skaičiui, objektyviosios gerovės, susijusios su santykiiais, lygis išauga, kadangi didesniai vaikų skaičiui yra svarbus partnerio teikiamų stabilų, palaikančių santykių buvimas. Sveikatos tiek objektyvios, tiek ir subjektyvios prastėjimą, augant vaikų skaičiui, galima dalinai paaiškinti amžiaus faktoriumi. Statistinėje imtyje respondentės, turinčios daugiau vaikų, yra vyresnio amžiaus nei respondentės, turinčios mažai vaikų. Pajamų ir turto objektyviosios ir subjektyviosios gerovės mažėjimą galima būtų tiesiogiai sieti su turimu vaikų skaičiumi. Subjektyviosios gerovės, susijusios su pajamomis ir turtu, mažėjimą galima būtų sieti su padidėjusiomis finansinėmis materialinėmis išlaidomis, susijusiomis su vaiko išlaikymu bei objektyviosios gerovės mažėjimu. Objektyviosios gerovės mažėjimą galima būtų sieti su ribotomis galimybėmis daryti profesinę karjerą, augant vaikų skaičiui, dėl laiko, skiriamo vaiko priežiūrai.

2.5 lentelė. 20 – 50 m. amžiaus grupės moterų turimo vaikų skaičiaus ir gerovės sąveikos vienfaktorinės dispersinės analizės rezultatai.

Turimas vaikų skaičius		N	Vidurkis	F-testo p-reiškė
Subjektyvioji gerovė	0	692	6,03	0,000
	1	782	5,72	
	2	669	5,53	
	3 ≤	211	5,47	
Emocinė	0	690	6,79	0,004
	1	782	6,55	
	2	666	6,54	
	3 ≤	211	6,33	
Sveikata	0	691	6,53	0,000
	1	782	5,94	
	2	669	5,60	
	3 ≤	211	5,36	
Santykiai	0	273	5,45	0,002
	1	534	5,17	
	2	503	4,97	
	3 ≤	151	5,15	
Pajamos ir turtas	0	692	5,40	0,012
	1	782	5,31	
	2	669	5,21	
	3 ≤	211	4,94	
Veikla ir išsilavinimas	0	675	5,75	0,016
	1	762	5,62	
	2	643	5,29	
	3 ≤	198	5,68	
Objektyvioji gerovė	0	692	6,39	0,000
	1	782	6,52	
	2	669	6,47	
	3 ≤	211	6,07	
Sveikata	0	692	8,48	0,001
	1	782	8,24	
	2	669	8,04	
	3 ≤	211	8,12	
Santykiai	0	692	2,95	0,000
	1	782	4,32	
	2	669	4,63	
	3 ≤	211	4,40	
Pajamos ir turtas	0	692	6,66	0,000
	1	782	6,56	
	2	669	6,47	
	3 ≤	211	5,54	

2.5 lentelės tęsinys

Veikla ir išsilavinimas	0	692	7,46	0,000
	1	782	6,97	
	2	669	6,74	
	3 ≤	211	6,22	
Bendra gerovė	0	692	6,21	0,000
	1	782	6,12	
	2	669	6,00	
	3 ≤	211	5,77	
Sveikata	0	691	7,50	0,000
	1	782	7,09	
	2	669	6,82	
	3 ≤	211	6,74	
Santykiai	0	273	5,82	0,000
	1	534	5,52	
	2	503	5,39	
	3 ≤	151	5,42	
Pajamos ir turtas	0	692	6,03	0,000
	1	782	5,94	
	2	669	5,84	
	3 ≤	211	5,24	
Veikla ir išsilavinimas	0	675	6,61	0,000
	1	762	6,30	
	2	643	6,02	
	3 ≤	198	5,93	

20 – 50 m. amžiaus grupės vyrų visuminė gerovė išauga, lyginant situaciją, kai vyras vaikų neturi, su situacija, kai turi bent vieną vaiką (2.6 lentelė). Pirmo vaiko gimimas padidina vyro visuminę gerovę nuo 5,97 iki 6,36. Tačiau verta pabrėžti, kad vyrui turint pirmą vaiką jo gerovės lygis pradeda mažėti su kiekvienu paskesniu vaiku. Vidutinė visuminė gerovė, susijusi su antru vaiku, sumažėja nuo 6,36 iki 6,33. Vidutinė visuminė gerovė, susijusi su trečiu ir paskesniais vaikais, sumažėja iki 6,27. Šią tendenciją iš esmės atkartoja ir objektyvioji gerovės sudedamoji dalis, kurią savo ruožtu nulemia pajamų ir turto sritis. Objektyvioji gerovė, didėjant turimų vaikų skaičiui, nuo bevaikių tėvų iki tėvų, turinčių tris ir daugiau vaikų, varijuoja atitinkamai ties 5,96; 6,77; 6,72 ir 6,65 lygiais. Pajamų ir turto objektyvioji gerovė su pirmu vaiku išauga nuo 6,24 iki 6,78, tačiau, jau turint pirmą vaiką, su kiekvienu paskesniu vaiku gerovė šioje srityje stabiliai mažėja. Vidutinė pajamų ir turto objektyvioji gerovė, turint antrą vaiką, yra lygi 6,72, o turint trečią ir paskesnius – 6,37. Tačiau net ir sumažėjusi gerovė yra didesnė respondentų, turinčių tris ir daugiau vaikų nei respondentų, kurie vaikų neturi. Kita objektyviosios gerovės sritis - sveikata turi tendenciją mažėti su vaikų skaičiumi. Objektyvioji gerovė, susijusi su svei-

kata, mažėja nuo 8,49 bevaikių tėvų atveju iki 7,94 tėvų, turinčių tris ir daugiau vaikų. Veiklos ir išsilavinimo srityje objektyvioji respondentų gerovė, statistiškai reikšmingai nekinta priklausomai nuo turimo vaikų skaičiaus. Santykių objektyvioji gerovė išauga, augant vaikų skaičiui nuo 2,65 bevaikių tėvų atveju iki 6,00 tėvų, turinčių tris ir daugiau vaikų.

Subjektyvioji gerovė turi tendenciją mažėti, augant vaikų skaičiui, nuo 5,99 bevaikių respondentų atveju iki 5,88 respondentų atveju, turinčių tris ir daugiau vaikų. Tačiau šią bendrąją subjektyviosios gerovės tendenciją sudaro iš esmės prieštaringas tendencijas turinčios sritys. Subjektyviosios gerovės emocinės srities gerovė stabiliai išauga, augant vaikų skaičiui nuo 6,84 bevaikių respondentų atveju iki 7,47, tris ir daugiau vaikų turinčių respondentų atveju. Tą pačią tendenciją rodo ir santykių sritis, kur gerovė išauga nuo 5,51 vidutinio gerovės lygio iki 6,03 vidutinio gerovės lygio. Iš esmės padidėja pajamų ir turto srities gerovė, gerovės lygiui kintant nuo 5,11 bevaikių tėvų atveju iki 5,40 tėvų, turinčių du vaikus. Trijų ir daugiau vaikų atveju gerovė šiek tiek sumažėja, pasiekdama 5,26 lygį.

Šias 20 – 50 m. vyrų gerovės dinamikos tendencijos priklausomybės nuo vaikų skaičiaus galima iš esmės paaiškinti dviem esminiais veiksniais. Pirmą, sukurta bazinė finansinė-materialinė gerovė, kuri reikalinga planuojant pirmą vaiką. Antra, vėliau išaugusia vaikų priežiūrai skiriamo laiko dalimi bei su tuo susijusiomis suprastėjusiomis finansinėmis-materialinėmis gyvenimo sąlygomis, nes galima daryti prielaidą, kad vaiko priežiūrai skiriama laiko dalis bei dėmesys turi poveikį individo darbinės veiklos rezultatams bei karjeros galimybėms. Vaikų skaičiaus didėjimas vyrams nedaro neigiamos įtakos subjektyviajai gerovei susijusiai su santykiais bei nemažina emocinės gerovės. Tai galbūt būtų galima paaiškinti mažiau intensyviu vyro vaidmeniu vaiko ugdyme. Santykių objektyvioji gerovė išauga, augant vaikų skaičiui, nes didesnam vaikų skaičiui yra svarbus stabilų santykių, pagrįstų pastovaus partnerio turėjimu bei lygiateisiškumu ir tarpusavio sutarimu, buvimas. Gerovės, susijusios su sveikata, mažėjimas gali būti iš dalies paaiškintas amžiaus faktoriumi, nes vyresni respondentai statistinėje imtyje turi daugiau vaikų.

Vyrų ir moterų gerovės priklausomybės nuo turimų vaikų skaičiaus tendencijos turi ir panašumų, ir skirtumų. Galima sakyti, kad tiek visuminė gerovė, tiek ir jos objektyvioji ir subjektyvioji sudedamosios dalys statistiškai reikšmingai skiriasi. Svarbią reikšmę, lemiant šiuos skirtumus tarp lyčių gerovės priklausomybės nuo turimo vaikų skaičiaus prasme, turi pajamų ir turto gerovės sritis. Dvifaktoriaus dispersinės analizės rezultatai rodo statistiškai reikšmingą skirtumą (testo p-reikšmė yra 0,000) tarp vyrų ir moterų gerovės, susijusios su pajamomis ir turtu (2.7 lentelė). Moterų atveju gerovė stabiliai mažė-

ja, augant vaikų skaičiui, o bevaikių vyrų gerovė yra žemesnė nei turinčių vaikų, tačiau turint pirmą vaiką vyrų gerovė pradeda stabiliai mažėti su kiekvienu paskesniu vaiku, primindama moterų gerovės tendenciją. Šį skirtumą tikriausiai nulemia tai, kad moterų atveju sprendimas planuoti vaiką nėra taip smarkiai siejamas su finansine-materialine baze, kaip kad vyrų. Tai iš dalies atspindi visuomenės lūkestį į vyro, kaip šeimos išlaikytojo, vaidmenį.

2.6 lentelė. 20 – 50 m. vyrų turimo vaikų skaičiaus ir gerovės sąveikos vienfaktorinės dispersinės analizės rezultatai.

Turimų vaikų skaičius		N	Vidurkis	F-testo p-reiškė
Subjektyvioji gerovė	0	886	5,99	0,808
	1	580	5,95	
	2	497	5,94	
	3 ≤	135	5,88	
Emocinė	0	882	6,84	0,000
	1	579	7,19	
	2	496	7,19	
	3 ≤	133	7,47	
Sveikata	0	886	6,86	0,000
	1	580	6,35	
	2	497	6,09	
	3 ≤	135	5,56	
Santykiai	0	312	5,51	0,001
	1	508	5,78	
	2	461	5,91	
	3 ≤	129	6,03	
Pajamos ir turtas	0	886	5,11	0,064
	1	580	5,27	
	2	497	5,40	
	3 ≤	135	5,26	
Veikla ir išsilavinimas	0	852	5,37	0,699
	1	570	5,24	
	2	486	5,19	
	3 ≤	130	5,26	
Objektyvioji gerovė	0	886	5,96	0,000
	1	580	6,77	
	2	497	6,72	
	3 ≤	135	6,65	
Sveikata	0	886	8,49	0,000
	1	580	8,48	
	2	497	8,08	
	3 ≤	135	7,94	

2.6 lentelės tęsinys

Santykiai	0	886	2,65	0,000
	1	580	5,59	
	2	497	5,81	
	3 ≤	135	6,00	
Pajamos ir turtas	0	886	6,24	0,000
	1	580	6,78	
	2	497	6,72	
	3 ≤	135	6,37	
Veikla ir išsilavinimas	0	886	6,45	0,211
	1	580	6,24	
	2	497	6,27	
	3 ≤	135	6,31	
Bendra gerovė	0	886	5,97	0,000
	1	580	6,36	
	2	497	6,33	
	3 ≤	135	6,27	
Sveikata	0	886	7,68	0,000
	1	580	7,41	
	2	497	7,09	
	3 ≤	135	6,75	
Santykiai	0	312	5,79	0,006
	1	508	6,04	
	2	461	6,06	
	3 ≤	129	6,16	
Pajamos ir turtas	0	886	5,68	0,001
	1	580	6,02	
	2	497	6,06	
	3 ≤	135	5,81	
Veikla ir išsilavinimas	0	852	5,91	0,267
	1	570	5,73	
	2	486	5,73	
	3 ≤	130	5,78	

Gerovės lygių skirtumas tarp moterų ir vyrų yra pastebimas ir subjektyvios gerovės srityse, tokiose kaip emocinė gerovė ir santykiai, kai vyrų subjektyvioji gerovė šiose srityse išauga su kiekvienu papildomu vaiku, o moterų subjektyvioji gerovė šiose srityse mažėja su vaikų skaičiumi. Tai greičiausiai būtų galima paaiškinti moters intensyvesniu nei vyro vaidmeniu, ugdant vaiką. F testo p – reikšmės yra lygios 0.

Vyrų ir moterų gerovės lygio panašumas santykių objektyvioje srityje parodo, kad tiek vyrams, tiek ir moterims, planuojant didesnę vaikų skaičių, yra svarbus stabilūs santykių buvimas. Statistiškai reikšmingas skirtumas (tes- to p-reikšmė 0,000) dvifaktoriškos dispersinės analizės rezultatų atveju atsiranda

da tik dėl to, kad moterų atveju, kai turi tris ir daugiau vaikų, šios srities gerovės lygis sumažėja, palyginus su gerovės lygiu, kai yra du vaikai, o vyrų atveju objektyvioji gerovė, susijusi su santykiiais, stabiliai auga, augant vaikų skaičiui. Tačiau tai nekeičia stabilių santykių turėjimo svarbos didesniai vaikų skaičiui. Sveikata tiek vyrų, tiek ir moterų atveju statistiškai reikšmingai nesiskiria (p-reikšmė yra lygi 0,358), nes tendencijos yra apspręstos to fakto, kad statistinėje imtyje vyresni individai turi daugiau vaikų. Amžius siejasi su ligų dažniu.

2.7 lentelė. 20 – 50 m. vyrų ir moterų gerovės tendencijų ir turimo vaikų skaičiaus dvifaktorinės dispersinės analizės rezultatai.

	F-testas	F-testo p-reikšmė
Subjektyvioji gerovė	7,76	0,000
Emocinė	13,89	0,000
Sveikata	0,60	0,613
Santykiai	9,61	0,000
Pajamos ir turtas	4,58	0,003
Veikla ir išsilavinimas	0,71	0,545
Objektyvioji gerovė	27,45	0,000
Sveikata	1,42	0,234
Santykiai	29,50	0,000
Pajamos ir turtas	8,88	0,000
Veikla ir išsilavinimas	9,53	0,000
Bendra gerovė	20,27	0,000
Sveikata	1,08	0,358
Santykiai	9,91	0,000
Pajamos ir turtas	8,54	0,000
Veikla ir išsilavinimas	3,54	0,014

Apibendrinant galima tvirtinti, kad 20 – 50 m. amžiaus grupėje vaikų skaičius daro neigiamą poveikį tiek vyrų, tiek ir moterų gerovei. Augant vaikų skaičiui, gerovės lygis, įvertintas GPE indekso metodu, turi tendenciją mažėti. Šis mažėjimas vyksta dėl finansinės materialinės naštos bei intensyvesnio tėvų vaidmens gyvenime, susijusio su vaikų priežiūra bei ugdymu.

Bendru atveju yra pagrindo teigti, kad objektyvioji namų ūkio gerovė, susijusi su pajamomis ir turtu, mažėja dėl sumažėjusių karjeros darymo galimybių bei laiko, skirto vaiko priežiūrai. Taip pat, išaugus namų ūkio narių skaičiui, mažėja finansiniai resursai, tenkantys namų ūkio nariui. Šis sumažėjimas atsiliepia individų subjektyviems pajamų ir turto gerovės vertinimams.

Sąveikai tarp turimo vaikų skaičiaus ir gerovės lygio daro įtaką lyties kintamasis. Vyrų gerovė su pirmu vaiku išauga, akcentuojant tam tikros finan-

sinės-materialinės bazės svarbą, priimant sprendimą turėti vaikų. Tai tikriausiai galima paaiškinti visuomenėje vyraujančiu požiūriu į vyrą kaip šeimos išlaikytoją. Tačiau su kiekvienu paskesniu vaiku gerovės lygis mažėja – tendencija, primenanti moterų gerovės ir turimo vaikų skaičiaus sąveikos tendencijas. Tuo tarpu moterų gerovė turi stabilią tendenciją mažėti su kiekvienu vaiku.

Bendruoju atveju, gerovė, susijusi su santykiais, išauga, kadangi didesniai vaikų skaičiui reikalingi stabilūs santykiai. Tačiau šios srities subjektyvioji gerovė turi lyties specifiką. Moterų subjektyvioji gerovė, susijusi su santykiais, iš esmės sumažėja, o vyrų išauga. Tai galbūt būtų galima paaiškinti intensyvesniu moters vaidmeniu vaiko priežiūroje ir ugdyme. Subjektyviosios gerovės, susijusios su santykiais, tendencijos iš esmės primena emocinės gerovės tendencijas, kai vyrų emocinė gerovė su vaikų skaičiumi išauga, o moterų sumažėja. Tai būtų galima paaiškinti panašiomis priežastimis kaip ir aiškinant santykių srities gerovę.

2.4.2. 65–79 amžiaus grupės vyrų ir moterų GPE indeksu įvertintos gerovės priklausomybė nuo turimo vaikų skaičiaus

Tęsiant pradėtą vaikų skaičiaus poveikio tėvų gerovei temą šiame skyrelyje bus nagrinėjama, kokį poveikį vaikų skaičius turi vyrų ir moterų, priklausančių 65 – 79 m. amžiaus grupei, gerovei. Šioje tėvų amžiaus grupėje vyraujanti tendencija yra ta, kad tėvams nebereikia išlaikyti savo vaikų. Iš paramos gavėjų vaikai tampa paramos tėvams teikėjais. Tai yra priešinga tendencija, lyginant su 20 – 50 m. tėvų amžiaus grupe, kurioje vaikai daugiausia yra tėvų išlaikytiniai. Šių pakitusių sąlygų kontekste yra prasminga detaliau panagrinėti vaikų skaičiaus poveikį tėvų gerovei.

Žvelgiant į vienfaktorinės dispersinės analizės rezultatus (2.8 lentelė) galima tvirtinti, kad didesnis vaikų skaičius 65 – 79 m. amžiaus grupėje sąlygoja didesnę visuminę, subjektyviąją ir objektyviąją moterų gerovę. Visuminė gerovė, didėjant vaikų skaičiui, išauga nuo 4,39 bevaikių moterų atveju iki 4,97 moterų, kurios turi tris ir daugiau vaikų, atveju. Objektyvioji gerovė atitinkamai išauga nuo 4,71 iki 4,97, o subjektyvioji gerovė išauga nuo 4,06 iki 4,97. Objektyviosios gerovės atveju pastebimas nedidelis svyravimas. Trijų ir daugiau vaikų atveju gerovės lygis yra žemesnis nei vieno ar dviejų vaikų atveju, tačiau aukštesnis nei bevaikių respondentų.

2.8 lentelė. 65 – 79 m. moterų turimo vaikų skaičiaus ir gerovės sąveikos vienfaktorinės dispersinės analizės rezultatai

Turimas vaikų skaičius		N	Vidurkis	F-testo p-reiškė
Subjektyvioji gerovė	0	115	4,06	0,000
	1	290	4,69	
	2	370	4,82	
	3 ≤	172	4,97	
Emocinė	0	115	4,50	0,000
	1	289	5,59	
	2	367	6,06	
	3 ≤	172	6,35	
Sveikata	0	115	2,64	0,004
	1	289	3,13	
	2	370	3,06	
	3 ≤	172	3,23	
Santykiai	0	20	5,10	0,938
	1	76	5,06	
	2	135	5,19	
	3 ≤	50	5,06	
Pajamos ir turtas	0	115	5,02	0,290
	1	290	5,40	
	2	370	5,38	
	3 ≤	172	5,34	
Veikla ir išsilavinimas	0	3	4,26	0,206
	1	10	6,60	
	2	13	5,10	
	3 ≤	3	7,38	
Objektyvioji gerovė	0	115	4,71	0,017
	1	290	5,06	
	2	370	5,17	
	3 ≤	172	4,97	
Sveikata	0	115	6,30	0,120
	1	289	6,35	
	2	370	6,15	
	3 ≤	172	6,86	
Santykiai	0	115	1,25	0,000
	1	290	1,89	
	2	370	2,54	
	3 ≤	172	2,04	
Pajamos ir turtas	0	115	4,67	0,004
	1	290	5,33	
	2	370	5,43	
	3 ≤	172	5,13	

2.8 lentelės tęsinys

Veikla ir išsilavinimas	0	115	6,62	0,000
	1	290	6,68	
	2	370	6,54	
	3 ≤	172	5,85	
Bendra gerovė	0	115	4,39	0,000
	1	290	4,88	
	2	370	4,99	
	3 ≤	172	4,97	
Sveikata	0	115	4,47	0,060
	1	289	4,74	
	2	370	4,60	
	3 ≤	172	5,04	
Santykiai	0	20	5,71	0,850
	1	76	5,80	
	2	135	5,90	
	3 ≤	50	5,74	
Pajamos ir turtas	0	115	4,84	0,014
	1	290	5,36	
	2	370	5,40	
	3 ≤	172	5,23	
Veikla ir išsilavinimas	0	3	5,69	0,320
	1	10	7,06	
	2	13	6,82	
	3 ≤	3	7,92	

Subjektyviosios gerovės išaugimą kiekybiškai lemia tokios sritys kaip emocinė gerovė ir sveikata. Emocinė gerovė išauga nuo 4,50 bevaikių moterų atveju iki 6,35 moterų, kurios turi tris ir daugiau vaikų, o subjektyvioji gerovė, susijusi su sveikata, išauga atitinkamai nuo 2,64 iki 3,23. Kitos sritys, tokios kaip santykiai, pajamos ir turtas bei veikla ir išsilavinimas, statistiškai reikšmingai nepakinta, priklausomai nuo vaikų skaičiaus.

Šiuo atveju išaugusią emocinę gerovę galima sieti, iš vienos pusės, su sumažėjusia vaiko priežiūros bei ugdymo veiklos našta bei, iš kitos pusės, su tuo, kad vaikai patys tampa paramos tėvams teikėjais.

Objektyviosios gerovės išaugimą lemia tokios sritys kaip santykiai bei pajamos ir turtas. Objektyvioji gerovė, susijusi su santykiais, išauga nuo 1,25 bevaikių respondenčių atveju iki 2,04 respondenčių, kurios turi tris ir daugiau vaikų. Objektyvioji gerovė, susijusi su pajamom ir turtu, atitinkamai išauga nuo 4,67 iki 5,13. Objektyvioji gerovė, susijusi su veikla ir išsilavinimu, augant vaikų skaičiui sumažėja nuo 6,62 bevaikių respondenčių atveju iki 5,85 respondenčių, turinčių tris ir daugiau vaikų, atveju. Sveikata statistiškai reikšmin-

gai nesiskiria skirtingose vaikų skaičiaus kategorijose, nes šioje amžiaus statistinėje imtyje didesnis vaikų skaičius nesisieja su amžiumi, t. y. negalima teigti, kad vyresnės respondentės turi daugiau vaikų. Santykių gerovės srities aukštesnę gerovę galima būtų sieti su tuo, kad didesniam vaikų skaičiui užauginti buvo reikalingi stabilesni santykiai, kuriuos užtikrina partnerio turėjimas bei santykių kokybė, pagrįsta lygiateisiškumu ir sutarimu. Šios aukštą gerovę lemiančios santykių srities ypatybės išlieka ir šios amžiaus grupės etape. Pajamų ir turto aukštesnę gerovę galima dalinai sieti su vaikų finansine-materialine pagalba tėvams. Objektyviosios gerovės, susijusios su veikla ir išsilavinimu, lygio sumažėjimą tikriausiai reiktų sieti su šios srities išsilavinimo sudedamąja dalimi. Didesnis vaikų skaičius mažina moters galimybes siekti aukštesnio išsilavinimo.

Kaip rodo tyrimų rezultatai (2.9 lentelė), 65 – 79 m. amžiaus grupės vyrų, neturinčių vaikų, visuminės gerovės vidurkis 4,90, subjektyviosios gerovės vidurkis 4,63 ir objektyviosios gerovės vidurkis 5,18. Lyginant su vyrais, turinčiais tris ir daugiau vaikų, gerovės vidurkiai išauga atitinkamai iki 5,71; 5,43 ir 6,00. Subjektyviosios gerovės išaugimą lemia tokios sritys kaip emocinė gerovė bei pajamos ir turtas, o tokios sritys kaip sveikata, santykiai bei veikla ir išsilavinimas statistiškai reikšmingai nesiskiria skirtingose amžiaus kategorijose. Subjektyvioji gerovė, susijusi su emocijomis, išauga nuo 5,31 bevaikių respondentų atveju iki 6,88 respondentų, turinčių tris ir daugiau vaikų, atveju, o subjektyvioji gerovė, susijusi su pajamomis ir turtu, išauga atitinkamai nuo 5,35 iki 6,13.

Objektyviosios gerovės išaugimą lemia tokios sritys kaip santykiai bei pajamos ir turtas. Objektyvioji gerovė, susijusi su santykiais, išauga nuo 3,09 bevaikių respondentų atveju iki 4,77 respondentų, turinčių tris ir daugiau vaikų, atveju, o objektyvioji gerovė, susijusi su pajamomis ir turtu, atitinkamai išauga nuo 4,74 iki 5,85. Gerovė, susijusi su veikla ir išsilavinimu, respondentų, kurie turi tris ir daugiau vaikų (vidurkis 5,6174), yra mažesnė nei tų, kurie vaikų neturi (vidurkis 6,0860). Objektyvioji gerovė, susijusi su sveikata, statistiškai reikšmingai nesiskiria skirtingo vaikų skaičiaus kategorijose.

Pagrindinė subjektyviosios ir objektyviosios gerovės priežastis yra tiek objektyviosios, tiek ir subjektyviosios gerovės, susijusios su pajamomis ir turtu, išaugimas, augant vaikų skaičiui. Nors skirtingose vaikų skaičiaus kategorijose atsakymai truputi varijuoja. Tai galima paaiškinti dvejopai. Pirma, vyrams, prieš priimant sprendimą turėti vaikų, yra būtina tam tikra finansinė-materialinė bazė, kuri išlieka, apibūdinant ir šios amžiaus kategorijos respondentus. Antra, vaikai vyresniame amžiuje gali būti finansinės paramos tėvams teikėjai.

2.9 lentelė. 65 – 79 m. vyrų turimo vaikų skaičiaus ir gerovės sąveikos vienfaktorinės dispersinės analizės rezultatai.

Turimas vaikų skaičius		N	Vidurkis	F-testo p-reiškė
Subjektyvioji gerovė	0	83	4,63	0,000
	1	172	4,78	
	2	244	5,25	
	3 ≤	106	5,43	
Emocinė	0	83	5,31	0,000
	1	169	5,89	
	2	240	6,52	
	3 ≤	104	6,88	
Sveikata	0	83	3,04	0,515
	1	171	3,09	
	2	244	3,27	
	3 ≤	106	3,29	
Santykiai	0	36	5,55	0,485
	1	107	5,51	
	2	178	5,79	
	3 ≤	85	5,70	
Pajamos ir turtas	0	83	5,35	0,000
	1	172	5,18	
	2	244	5,77	
	3 ≤	106	6,13	
Veikla ir išsilavinimas	0	4	4,61	0,317
	1	10	6,19	
	2	22	6,65	
	3 ≤	5	4,63	
Objektyvioji gerovė	0	83	5,18	0,000
	1	172	5,53	
	2	244	5,98	
	3 ≤	106	6,00	
Sveikata	0	83	6,78	0,673
	1	171	6,40	
	2	244	6,42	
	3 ≤	106	6,75	
Santykiai	0	83	3,09	0,000
	1	172	4,28	
	2	244	5,12	
	3 ≤	106	5,77	
Pajamos ir turtas	0	83	4,74	0,000
	1	172	5,37	
	2	244	6,13	
	3 ≤	106	5,85	

2.9 lentelės tęsinys

Veikla ir išsilavinimas	0	83	6,09	0,004
	1	172	6,09	
	2	244	6,25	
	3 ≤	106	5,62	
Bendra gerovė	0	83	4,90	0,000
	1	172	5,16	
	2	244	5,61	
	3 ≤	106	5,71	
Sveikata	0	83	4,91	0,777
	1	171	4,75	
	2	244	4,85	
	3 ≤	106	5,02	
Santykiai	0	36	6,27	0,224
	1	107	6,10	
	2	178	6,37	
	3 ≤	85	6,38	
Pajamos ir turtas	0	83	5,05	0,000
	1	172	5,27	
	2	244	5,95	
	3 ≤	106	5,99	
Veikla ir išsilavinimas	0	4	6,37	0,555
	1	10	6,56	
	2	22	6,75	
	3 ≤	5	5,75	

Vyrų ir moterų gerovės sąveikos su turimu vaikų skaičiumi dėsningumai skiriasi tiek visuminės gerovės, tiek subjektyviosios gerovės, tiek ir objektyviosios gerovės atvejais. Tai patvirtina F testo p-reikšmės, kurios atitinkamai yra lygios 0,051, 0,067 ir 0,035 (2.10 lentelė). Visuminės gerovės skirtumus tarp vyrų ir moterų lemia skirtumai pagal subjektyviają ir objektyviają gerovę. Subjektyviosios gerovės skirtumus lemia pajamų ir turto sritis. Šios srities F testo p-reikšmė yra lygi 0,004. Šios srities moterų subjektyvioji gerovė statistiškai reikšmingai nekinta, didėjant turimų vaikų skaičiui, o vyrų išauga. Objektyviosios gerovės skirtumus lemia santykiai (F testo p-reikšmė 0,008) bei pajamos ir turtas (F testo p-reikšmė 0,029), šiose srityse skiriasi kitimo intensyvumas, nors tendencijų dėsningumai išlieka tokie patys.

Taigi 65 – 79 m. amžiaus respondentų gerovės priklausomybė nuo turimo vaikų skaičiaus yra ta, kad turimas vaikų skaičius didina tėvų gerovę. Gerovės augimo tendencijas 65 – 79 m. amžiaus grupėje lemia daugiausiai tokios sritys kaip pajamos ir turtas (nors moterų atveju subjektyvioji pajamų ir turto gerovė statistiškai reikšmingai nesiskiria) bei emocinė gerovė. Pajamų ir

turto gerovę galima iš dalies paaiškinti finansine-materialine parama iš vaikų pusės. Reiktų manyti, kad emocinę gerovę sąlygoja sumažėjęs vaidmenų intensyvumas bei emocinė parama iš vaikų pusės.

2.10 lentelė. *Statistinis reikšmingumas tarp 65 – 79 m. vyrų ir moterų gerovės sąveikos su turimų vaikų skaičiumi*

	F-testas	F-testo p-reikšmė
Subjektyvioji gerovė	2,39	0,067
Emocinė	0,72	0,541
Sveikata	1,18	0,318
Santykiai	0,14	0,937
Pajamos ir turtas	4,39	0,004
Veikla ir išsilavinimas	1,66	0,186
Objektyvioji gerovė	2,88	0,035
Sveikata	0,41	0,747
Santykiai	3,92	0,008
Pajamos ir turtai	3,02	0,029
Veikla ir išsilavinimas	1,19	0,312
Bendra gerovė	2,59	0,051
Sveikata	0,74	0,528
Santykiai	0,51	0,679
Pajamos ir turtas	4,46	0,004
Veikla ir išsilavinimas	1,43	0,242

APIBENDRINIMAS IR DISKUSIJA

Remiantis *Kartų ir lyčių tyrimo* antrosios bangos duomenų struktūra yra sukurtas GPE indeksas, kurio kontekste į individo gerovę yra žvelgiama kaip į kompleksinį reiškinį, apimantį tiek subjektyvųjį, tiek ir objektyvųjį aspektus bei laikomasi požiūrio, kad individų gerovę galima išreikšti įvairiomis jų gyvenimo sritimis. Šiuo indeksu siekiama apibūdinti individų gerovę daugiausiai per prokreacinės elgsenos ir jai artimų demografinių bei socialinių – ekonominių procesų prizmę.

Indeksas apima tokias sritis kaip veikla ir išsilavinimas, pajamos ir turtas, santykiai, sveikata, emocijos, vaikai. Dauguma iš šių išvardintų sričių turi tiek objektyviąją, tiek ir subjektyviąją puses. Siekiant šias pakankamai įvairias sritis sujungti į vieną indeksą, buvo pasitelkta trijų etapų metodika, kuri apima standartizaciją, agregavimą ir transformaciją.

Taip pat verta akcentuoti, kad indekso struktūrinės dalys turi empirinį bei teorinį pagrindimą, kuris yra atliktas, vertinant esamus empirinius gerovės tyrimus bei teorinius šių tyrimų apibendrinimus. Į šias struktūrines dalis reiktų labiau žiūrėti kaip į vientisą sistemą, o ne kaip į atskirų dalių sumą. Šios sistemos vientisumo pagrindas yra poreikių patenkinimo laipsnis, kuris yra aprašytas, aiškinant subjektyviosios gerovės poreikių konceptualųjį modelį.

Žvelgiant į GPE indekso santykių sritį, apibūdinančią darbo pasidalijimą, galios santykius, konfliktus bei jų vertinimą, reiktų pabrėžti, kad į namų ūkį galima žiūrėti kaip į savotišką darbo kolektyvą, kuriame yra tam tikras darbo pasidalijimas. Darbas kaip veikla, reikalaujanti laiko ir pastangų namų ūkyje, abstrakčia prasme, yra tapatus darbui už namų ūkio ribų. Neteisingas darbo pasidalijimas namų ūkyje, nedemokratiškas sprendimų priėmimas, konfliktai sukuria pagrindo individų poreikių tenkinimo ribojimui.

Vaikų skaičius namų ūkyje gali būti suvokiamas, kaip įgimto poreikio turėti palikuonius patenkinimas. Šis poreikis yra iš dalies apspręstas ir socialinių aplinkybių, t. y. kiek priimtina turėti vaikų visuomenėje. Socialiai priimtino vaikų skaičiaus poreikio patenkinimas reiškia aukštesnį gerovės lygį.

Sveikatos būklę taip pat galima sieti su fiziologiniais ir socialiai priimtiniais poreikiais. Sveikatos būklė gali būti didesnė arba mažesnė kliūtis individui patenkinti savo poreikius bei atitinkamai reikšti žemesnę jo gerovę. Taip pat, siejant sveikatą su gerovės lygiu, verta pabrėžti, kad čia svarbus ir visuomenės požiūris į sveikatą. Sveikatos būklės vertinimas yra iš dalies nulemtas ir socialiai. Pavyzdžiui, gali būti, kad visuomenės požiūriu gali būti natūralu, kad tam tikro amžiaus žmogui tam tikroje visuomenėje yra priimtina turėti tam tikrų poreikių tenkinimo apribojimų dėl sveikatos būklės.

Veikla ir išsilavinimas yra vertinami indekse, nes ši sritis yra apie žmogaus galimybę turėti veiklą, kuri yra pajamų šaltinis, darantis poveikį poreikių tenkinimui. Darbinės veiklos neturėjimas reiškia riziką, kad šie poreikiai bus tenkinami prasčiau. Kai veiklos neturėjimas tampa norma visuomenėje bei pajamos sumažėja reikšmingai daliai visuomenės, tada mažėja skirtumas tarp socialiai priimtinių poreikių ir realaus poreikių tenkinimo, darbo neturinčio individo atveju. Pajamų ir turto srities, kuri yra įtraukta į indeksą, poveikis yra tiesioginis, kadangi rinkos santykiais grįstoje visuomenėje poreikių tenkinimas daugiausiai priklauso nuo pajamų ir turto, kurį turi individas, lygio.

Subjektyvioji indekso dalis yra apskaičiuojama įvertinant pačias smulkiausias subjektyviosios gerovės struktūrines dalis, tokias kaip pasitenkinimas sritimi bei teigiamas ir neigiamas afektas.

Vertinant šio indekso svarbą pasauliniame kontekste, verta pasakyti, kad kompleksinių gerovės indeksų kūrimo iniciatyva, vertinant globaliame

kontekste, yra savo pradiniame etape. Nors filosofinių įžvalgų apie gerovės indeksą galima aptikti dar antikos filosofų darbuose, tačiau kompleksinių gerovės indeksų kūrimas, paremtas empirika, prasidėjo tik XX a. antrojoje pusėje. Šis indeksas jokių būdu nėra galutinė, nediskutuotina gerovės vertinimo priemonė, tačiau išreiškia LSTC Demografinių tyrimų instituto tyrėjų nuomonę, kas būtų svarbu, vertinant gerovę iš demografijos mokslo pusės. Taip pat šis indeksas turi tam tikrus ribotumus, kuriuos daugiausiai galima sieti su Kartų ir lyčių tyrimo klausimyno specifika, kuri labiau orientuota į demografinius nei socialinius-ekonominius procesus.

GPE indeksas statistiškai reikšmingai skiriasi nagrinėjant gerovę Lietuvoje lyties ir gyvenamosios vietos atžvilgiu. Vyrai turi aukštesnę gerovę nei moterys. Daugiau gyventojų turinčios savivaldybės turi aukštesnę gerovės indekso reikšmę nei mažiau gyventojų turinčios savivaldybės.

Kaip rodo tyrimų rezultatai, ketinimą susilaukti vaikų per artimiausius trejus metus galima sieti su gerovės lygiu. Respondentai, kurie ketina susilaukti vaikų, turi aukštesnę gerovės lygį nei tie, kurie neketina. Šiuos skirtumus nereiktų sieti vien tik su pajamomis, kadangi dauguma gerovės aspektų respondentų, kurie ketina susilaukti vaikų, yra aukštesni nei respondentų, kurie neketina. Tokios indekso sritys kaip gerovė, susijusi su emocijomis, sveikata, santykiais, pajamomis ir turtu bei veikla ir išsilavinimu, pasižymi aukštesniais vertinimais respondentų, kurie ketina susilaukti vaikų nei tie, kurie neketina. Galima pastebėti tam tikrą GPE indekso specifiką pagal lytis. Moterims yra svarbūs tiek objektyvieji, tiek ir subjektyvieji gerovės aspektai, o vyrams yra svarbūs objektyvieji gerovės aspektai – vyrų, kurie ketina turėti vaikų per artimiausius trejus metus, gerovė yra aukštesnė nei tų, kurie neketina, tačiau dauguma subjektyviosios gerovės sričių yra statistiškai nereikšmingos. Taigi bendru atveju žvelgiant į rezultatus, galima tvirtinti, kad aukštesnė gerovė išskirtose srityse sukuria prielaidas ketinimams turėti vaikų. Išimtį sudaro gerovė, susijusi su vaikų skaičiumi. Šioje srityje tiek vyrų, tiek ir moterų, kurie neketina per artimiausius trejus metus susilaukti daugiau vaikų, gerovė yra aukštesnė, nei tų, kurie ketina. Tai tik atspindi stiprią tendenciją, kad individams pasiekus socialiai (visuomenėje) priimtina vaikų skaičių (pagal indeksą - aukštą gerovės lygį) daugiau ketinimų planuoti vaikų nebėra. Gerovė indekso srityse, remiantis subjektyviosios gerovės poreikių konceptualiuoju modeliu, atspindi poreikių patenkinimo lygį arba, kitaip, poreikių tenkinimas sujungia šias visas sritis į vieną visumą.

Kalbant apie turimo vaikų skaičiaus poveikį 20 – 50 m. amžiaus tėvų gerovei, galima bendruoju atveju teigti, kad didesnis vaikų skaičius reiškia mažesnę subjektyviąją ir objektyviąją gerovę dėl finansinės materialinės naštos,

intensyvesnio vaidmens gyvenime dėl laiko, skiriamo vaikų priežiūrai ir ugdymui bei šeiminio ir darbinio gyvenimo derinimo. Yra pagrindo teigti, kad objektyvioji namų ūkio gerovė, susijusi su pajamomis ir turto, mažėja dėl sumažėjusių karjeros darymo galimybių bei laiko, skirto vaiko priežiūrai. Taip pat, išaugus namų ūkio narių skaičiui, mažėja finansiniai resursai, tenkantys namų ūkio nariui. Šis sumažėjimas atsiliepia individų subjektyviems pajamų ir turto gerovės vertinimams. Pajamų ir turto sritis turi lyties specifiką. Vyrų gerovė su pirmu vaiku išauga, akcentuojant tam tikros finansinės-materialinės bazės svarbą, priimant sprendimą turėti vaikų. Tai greičiausiai galima paaiškinti visuomenėje vyraujančiu pažiūriu į vyrą kaip šeimos išlaikytoją. Tačiau su kiekvienu paskesniu vaiku gerovės lygis mažėja, tendencija primena moterų atvejį.

Bendruoju atveju, gerovė, susijusi su santykiais, išauga, kadangi didesniai vaikų skaičiui reikalingi stabilūs santykiai. Tačiau šios srities subjektyvioji gerovė turi lyties specifiką. Moterų subjektyvioji gerovė, susijusi su santykių apibūdinamų partnerio turėjimu, darbo pasidalijimo namų ūkyje vertinimu iš esmės sumažėja, o vyrų išauga. Tai, galbūt, būtų galima paaiškinti intensyvesniu moters vaidmeniu vaiko priežiūroje ir ugdyme. Subjektyviosios gerovės, susijusios su santykiais, tendencijos iš esmės primena emocinės gerovės tendencijas, kai vyrų emocinė gerovė su vaikų skaičiumi išauga, o moterų sumažėja. Tai būtų galima paaiškinti panašiomis priežastimis, kaip ir aiškinant santykių srities gerovę.

Bendrosios gerovės tendencijos 65 – 79 m. amžiaus respondentų kategorijoje yra priešingos 20 – 50 m. amžiaus respondentų kategorijai, kadangi respondentų, turinčių 65 – 79 m., gerovė išauga su turimu vaikų skaičiumi, o 20 – 50 m. amžiaus kategorijoje sumažėja. Taigi vaikų skaičiaus poveikį gerovei galima apibūdinti kaip ilgalaikę investiciją, kuri duoda rezultatus tėvams vėliau, kai vaikai iš išlaikytinių tampa finansinės, emocinės ir kitokios paramos teikėjais savo tėvams. Gerovės augimo tendencijas 65 – 79 m. amžiaus grupėje daugiausiai lemia tokios sritys kaip pajamos ir turtas (nors moterų atveju subjektyvioji pajamų ir turto gerovė statistiškai reikšmingai nesiskiria) bei emocinė gerovė. Pajamų ir turto gerovę galima iš dalies paaiškinti finansine-materialine parama iš vaikų pusės. Reiktų manyti, kad emocinę gerovę sąlygoja sumažėjęs vaidmenų intensyvumas bei emocinė parama iš vaikų pusės.

Literatūra

- Aassve, A., Goisis, A., Sironi, M. (2009). Happiness and childbearing across Europe. Milan: Carlo F. Dondega Centre for Research on Social Dynamics.
- Alvarez, B., Miles, D. Women's subjective well-being and housework allocation. Universidad de Vigo.
- Andersen, A. (2009). Unemployment and subjective well-being a question of class. *Work and occupations*. 36 (1): 3-25.
- Andersen, R. (2003). Stress at work: the current perspective. *The Journal of the Royal Society for the Promotion of Health*. 123 (2): 81-87.
- Andrews, F. M.; Withey, S. B. (1976). *Social indicators of wellbeing: American perceptions of quality-of-life*. New York: Plenum Press.
- Baxter, J. (2000). The joys and the justice of housework. *Sociology* 35(4): 609-631.
- Billari, F.C. (2009). *The happiness commonality: Fertility decisions in low fertility settings*. Paper presented at the Paper presented at Conference on How Generations and Gender Shape
- Demographic Change: Toward policies based on better knowledge, Geneva: UNECE, May 14-16, 2008.
- Billari, F. C., Kohler, H. P. (2009 b). Fertility and happiness in the XXI century: institutions, preferences, and their interactions. *Preliminary and incomplete draft prepared for presentation to the XXVIUSSP International Conference, Marrakesh, Morocco*.
- Biswas-Diener, R. M. (2008). Material wealth and subjective well-being. In Eid, M., Larsen, R. J.
- The Science of subjective well-being. NY: The Guilford Press.
- Boye, K. (2008). Happy hour? Studies on well-being and time spent on paid and unpaid work. PrintCenter US-AB, Stockholm.
- Bradburn, N. (1969). The structure of psychological well-being. Chicago: Aldine Pub. Co.
- Brickman, P. ir Campbell, D. T. (1971). Hedonic relativism and planning the good society. in M. H.
- Appley Eds., *Adaptation – level theory*. p. 287-305. New Your: Academic Press.
- Campbell, A.; Converse, P. E., Rodgers, W. L. 1976. *The quality of American life: perceptions, evaluations and satisfactions*. New York: Russel Sage Foundation.
- Carrieri, V. (2010). Social comparison and subjective well-being: does the health of others matter? *Working Paper n. 14*.
- Castriola, S. (2006). Education and happiness: a further explanation to the Easterlin Paradox.

- Clark, A. (2003). Unemployment as a social norm: psychological evidence from panel data. *Journal of labor economics*. 21 (2): 289-322.
- Clark, A., Knabe, A., Rätzl, S. (2008). Unemployment as a social norm in Germany. SOEP papers on Multidisciplinary Panel Data Research 132.
- Cummins, R.A. (1995). On the trail of the gold standard for life satisfaction. *Social Indicators Research* 35:179–200.
- Cummins, R.A. (1998). The second approximation to an international standard for life satisfaction. *Social Indicators Research* 43:307–334.
- Cummins, R. A. (2000). Personal income and subjective well-being: a review. *Journal of happiness studies* 1:133-158
- Cummins, R.A. (2003). Normative life satisfaction: Measurement issues and a homeostatic model, *Social indicators research*, 64 (2): 225-256
- Cummins, R. A. (2010). Subjective Well-being, homeostatically protected mood and depression: a synthesis. *Journall of happiness studies*. 11(1): 1-17.
- Cuñado, J., Gracia, F. P. (2010). Education and happiness in Spain. *In Returns to education*. 5: 206-222.
- Diener, E. (2006). Guidelines for national indicators of subjective well-being and ill-being, *Applied research in quality of life*. 1(2): 151-157.
- Diener, E., Biswas-Diener, R. (2002). Will money increase subjective well-being? *Social Indicators Research*, 57: 119-169.
- Diener, E., Chan, M. Y. (2011). Happy people live longer: subjective well-being contributes to health and longevity. *Applied psychology: health and well-being*, 3(1): 1-43.
- Diener, E., Lucas, R. E. (2000). Explaining differences in societal levels of happiness: relative standards, need fulfillment, culture, and evaluation theory. *Journal of Happiness Studies* 1: 41-78.
- Easterlin, Richard A. (1974) Does Economic Growth Improve the Human Lot? in Paul A. David and Melvin W. Reder, Eds. *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramovitz* New York: Academic
- Forste, R., Fox, K. (2008). Gender roles, household labor, and family satisfaction: a cross-national comparison. Working draft.
- Gallup World. Life evaluations in the GCC: subjective wellbeing and health.
- Gasper, D. (2004). Human well-being: concepts and conceptualizations. *Discussion Paper No. 2004/06. UNI-WIDER*.
- Glass J, Fujimoto T. (1994). Housework, paid work, and depression among husbands and wives. *Journal of Health and Social Behavior*. 35:179–191.
- Goldberg, A., Perry-Jenkins, M. (2004). Division of labour and working-class women's well-being across the transition to parenthood. *Journall of Family Psychology*. 18 (1): 225-236

- Gupta, S., Evertsson, M., Grunow, D., Neramo, M., Sayer, L. (2010). Economic inequality and housework in dividing the domestics: men, women, and household work in cross-national perspective/ eds. J. Treas and S. Drobnič. Stanford: Stanford University Press.
- Headey, B. (2006). Happiness: Revising set point theory and dynamic equilibrium theory to account for long term change. *Discussion Papers 607*. German Institute for Economic Research: Berlin.
- Headey, B., Wooden, M. (2003). The effects of wealth and income on subjective well-being and ill – being. 32nd. *Conference of Economists (Australia and New Zealand), 29 September – 1 October*: Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research.
- Headey, B. W., Wearing, A. J. (1989). Personality, life events and subjective well-being: toward a dynamic equilibrium model. *Journal of Personal and Social Psychology*. 57(4): 731-39
- Helliwell, J. F., Huang, H. (2011). New measures of the costs of unemployment: evidence from the subjective well-being of 2.3 million americans. *Working paper 16829*.
- Hill, R. (2000). Real income, unemployment and subjective well-being: revisiting the costs and benefits of inflation reduction in Canada. *Canadian Public Policy – Analyse de Politiques*. 26(4).
- Hyde JS, Klein MH, Essex MJ, Clark R. (1995). Maternity leave and women's mental health. *Psychology of Women Quarterly*. 19:257–285.
- Hohler, H. P., Behrman, J. R., Skytthe, A. (2005). Partner + Children = Happiness? The Effects of Partnership and Fertility on Well-being. *Population and Development Review*, Vol. 31(3).
- Lennon, M. C., Rosenfield, S. (1994). Relative fairness and the division of housework: the importance of options. *American Journal of Sociology*. 100 (2): 506-531.
- Lucas, R.R. (2007). Long-term disability is associated with lasting changes in subjective well being: evidence from two nationally representative longitudinal studies. *Journal of personality and social psychology*, 92(4): 717-730.
- Lykken, D., Tellegen, A. (1996). Happiness is a stochastic phenomenon. *Psychological Science*, 7: 186-189.
- McGillivray, M. (2007). Human well-being: concept and measurement, *Studies in Development Economics and Policy*. Palgrave Macmillan.
- Marx, K. *Capital vol. 1*. Marx/Engels Collected Works. Vol. 35.
<http://www.marxists.org/archive/marx/works/cw/volume35/index.htm>
- Mavridis, D. (2010). Can subjective well-being predict unemployment length? *Policy Research Working Paper 5293*.

- Molnár, G. ir Kapitáni, Z. (2010). Unreported income, education and subjective well-being. *Discussion papers MT-DP*.
- Noval, B. J., Garvi, M. G. Empirical relationship between education and happiness.
- Parr, N. (2010). Satisfaction with life as an antecedent of fertility: Partner + Happiness = Children? *Demographic Research*. Vol. 22.
- Pavot, W. (2008). The Assessment of Subjective Well-Being: Successes and Shortfalls, in Eid, M., Larsen, R. J. eds. *The Science of Subjective Well-Being*. NJ: The Guilford Press, 124-140.
- Petty, Sir William. (1899). Verbum sapienti. Reprinted in *The economic writings of Sir William Petty*, Vol. 1. Cambridge: Cambridge University Press, 99-120.
- Pina, D. L., Bengtson, V. L. (1995). Division of household labor and the well-being of retirement aged wives. *The Gerontologist*. 35(3): 308-317.
- R. MaRgolis ir M. MyRskylä (2011). A global perspective on happiness and fertility. *Population and Development Review*. 37(1): 29-56.
- Roysamb, E., Harris, J. R., Magnus, P., Vitterso, J., Tambs, K. (2002). Subjective well-being: sex specific effects of genetic and environmental factors. *Personality and Individual differences*, 32:211-223.
- Shields, M.A., S. Wheatley Price (2005). Exploring the economic and social determinants of psychological well-being and perceived social support in England. *Journal of the Royal Statistical Society*. 168: 513-537.
- Sironi, M., Mencarini, L. Happiness, housework and gender inequality in modern Europe. Carlo F. Dondeña Centre for Research on Social Dynamics, Università Bocconi.
- Stevenson, B., Wolfers, J. (2008). Economic growth and subjective well-being: reassessing the Easterlin paradox. Iza diskusion paper, No. 3654.
- Stones, M. J., & Kozma, A. (1991). A magical model of happiness. *Social Indicators Research*. 25:31-50.
- Stutzer, A., Frey, B. S. (2004). Reported subjective well-being: a challenge for economic theory and economic policy. *Schmollers Jahrbuch* 124: 191-231.
- Tellegen, A., Lykken, D. T., Bouchard, T. J., Wilcox, K. J., Segal, N. L., Rich, S. (1988). Personality similarity in twins reared apart and together. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54:1031-1039.
- Tiliouine, H. (2007). Health and subjective wellbeing in developing countries: the case of Algeria. WeD Working Paper 39. ESRC research group on wellbeing in developing countries.

- Torres, C. C. (1997). The effects of wife's employment on marital relations and psychological well being among Mexican-American males. *Research report No. 25*: Michigan State University.
- Veenhoven, R. (2005). Return of inequality in modern society? Test by dispersion of life satisfaction across time and nations. *Journal of Happiness Studies* 6(4): 457–487.
- Visuotinė lietuvių enciklopedija (2004). 6: 722
- Winkelmann, R. (2006). Unemployment, social capital, and subjective wellbeing. IZA DP No. 2346.

PRIEDAI

1 priedas

I priedas. GPE indekso kintamieji bei kiekybinis įvertinimas

GEROVĖS IR PROKREACINĖS ELGSENOS SĄRYŠIO INDEKSAS	
Kategorija	Reikšmė
VEIKLA IR IŠSILAVINIMAS: bendras vidurkis: 6,17	
Objektyvioji gerovė	
1. Respondento išsilavinimas	5,26
2. Sutuoktinio (-ės)/partnerio (-ės) išsilavinimas	4,38
3. Dabartinis užimtumo statusas	9,01
<i>Objektyvios vidurkis</i>	<i>6,60</i>
Subjektyvioji gerovė	
1. Pasitenkinimas buvimu motinystės/ tėvystės/ vaiko priežiūros atostogose	6,60
2. Pasitenkinimas buvimu bedarbiu	3,35
3. Pasitenkinimas buvimu moksleiviu/ studentu	6,69
4. Pasitenkinimas buvimu namų šeimininke(-u)	5,36
5. Pasitenkinimas dabartiniu darbu	5,65
6. Pasitenkinimas galėjimu dirbti savarankiškai	5,55
<i>Subjektyvios vidurkis</i>	<i>5,41</i>
PAJAMOS IR TURTAS: bendras vidurkis: 5,87	
Objektyvioji gerovė	
<i>1. Ką Jūsų namų ūkis galėtų sau leisti:</i>	
1.1 Palaikyti pakankamą šilumą namuose	9,07
1.2 Išvykti į kasmetines atostogas vienai savaitei toli nuo namų	3,14
1.3 Pakeisti susidėvėjusius baldus	2,54
1.4 Pirkti nedėvėtus, bet naujus drabužius	5,84
1.5. Kas antrą dieną valgyti mėsą, vištieną ar žuvį	8,13
1.6 Pasikviesti savo draugus ir šeimos narius pietums nors kartą per mėnesį	7,02
2. Namų ūkio nario(-ų) statusas būsto valdymo atžvilgiu	9,13
3. Vidutinės namų ūkio pajamos	4,99
<i>Objektyvios vidurkis</i>	<i>6,39</i>
Subjektyvioji gerovė	
1. Namų ūkio pajamų užtenkamumas pragyvenimui	4,82
2. Pasitenkinimas būstu	5,90

I priedo tęsinys

GEROVĖS IR PROKREACINĖS ELGSENOS SĄRYŠIO INDEKSAS	
Kategorija	Reikšmė
SANTYKIAI: Bendras vidurkis: 3,81	
Objektyvioji gerovė	
1. Dabartinio (-ės) partnerio (-ės) statusas	5,43
2. Vaiko priežiūros darbų pasidalijimas:	
2.1 Aprengimas	4,92
2.2 Guldymas miegoti	5,15
2.3 Buvimas namie, kai vaikai serga	4,42
2.4 Laisvalaikio leidimas su vaikais	7,03
2.5 Pagalba ruošiant namų darbus	5,44
2.6 Vaikų vežimas/ nuvedimas	5,46
3. Kas atlieka namų ūkio darbus:	
3.1 Kasdienis valgio ruošimas	2,97
3.2 Indų plovimas	3,16
3.3 Maisto pirkimas	3,98
3.4 Namų valymas dulkių siurbliu	3,35
3.5 Smulkių remonto darbų atlikimas namuose ir apie namus	2,27
3.6 Mokesčių mokėjimas ir finansinė apskaita	3,09
3.7 Šeimos laisvalaikio organizavimas	4,95
4. Kas priima namų ūkio sprendimus:	
4.1 Įsigyjant įprastinius pirkinius namams	6,33
4.2 Įsigyjant brangesnius pirkinius namams	8,47
4.3 Kiek laiko jūs galite skirti apmokamam darbui	4,60
4.4 Kiek laiko jūsų sutuoktinis (-ė)/partneris(-ė) gali skirti apmokamam darbui	4,79
4.5 Kaip auklėti vaikus	8,51
4.6 Dėl visuomeninio gyvenimo ir laisvalaikio	8,42
5. Poros nesutarimai pastaruosius 12 mėnesių:	
5.1 Namų ruošos darbai	6,34
5.2 Pinigai	6,33
5.3 Laisvalaikio leidimas	6,22
5.4 Seksualiniai santykiai	7,32
5.5 Santykiai su draugais	6,68
5.6 Santykiai su tėvais/uošviais	7,43
5.7 Vaikų auginimas ir auklėjimas	6,89
5.8 Turėti vaikų ar ne	8,80
5.9 Alkoholio vartojimas	6,83
<i>Objektyvios vidurkis</i>	<i>4,00</i>
Subjektyvioji gerovė	
1. Pasitenkinimas vaikų priežiūros darbų pasidalijimu	5,83
2. Pasitenkinimas namų ūkio darbų pasidalijimu	5,91
3. Pasitenkinimas santykiais su savo sutuoktiniu(-e) /partneriu(-e)	5,93
<i>Subjektyvios vidurkis</i>	<i>5,90</i>

I priedo tęsinys

GEROVĖS IR PROKREACINĖS ELGSENOS SĄRYŠIO INDEKSAS	
Kategorija	Reikšmė
SVEIKATA: Bendras vidurkis: 6,49	
Objektyvioji gerovė	
1. Kokia nors ilgai besitęsianti ar lėtinė liga	7,04
2. Kokie nors fiziniai ar protiniai sveikatos sutrikimai ar neįgalumas	9,42
3. Fiziškai įmanoma turėti vaikų	6,20
4. Partneris fiziškai pajėgus susilaukti vaikų	6,51
<i>Objektyvios vidurkis</i>	7,74
Subjektyvioji gerovė	
1. Bendra sveikatos būklė	5,23
<i>Subjektyvios vidurkis</i>	5,23
VAIKAI: Bendras vidurkis: 5,74	
Objektyvioji gerovė	
1. Pasiektas tikslas dėl vaikų skaičiaus	5,74
<i>Objektyvios vidurkis</i>	5,74
Subjektyvioji gerovė	
<i>Subjektyvios vidurkis</i>	...
EMOCINĖ GEROVĖ: Bendras vidurkis: 6,71	
Objektyvioji gerovė	
<i>Objektyvios vidurkis</i>	...
Subjektyvioji gerovė	
<i>1. Dabartiniai išgyvenimai:</i>	
1.1 Yra pakankamai daug žmonių, prie kurių aš galėčiau šlietis ištikus bėdai	6,06
1.2 Mane apima visiškas tuštumos jausmas	7,57
1.3 Man trūksta žmonių artumos	7,93
1.4 Yra daugybė žmonių, kuriais aš galiu visiškai pasikliauti	5,18
1.5 Dažnai jaučiuosi atstumtas	8,60
1.6 Yra pakankamai daug žmonių, kuriems aš jaučiuosi artimas	6,20
<i>2. Per praėjusią savaitę:</i>	
2.1 Jaučiau, kad net šeimos ar draugų padedamas negaliu atsikratyti liūdesio	7,39
2.2 Jaučiausi prislėgtas	7,42
2.3 Mąščiau, kad mano gyvenimas nenusisekė	7,97
2.4 Buvau apimtas baimės	8,31
2.5 Jaučiausi vienišas	7,80
2.6 Man būdavo verksmo protrūkių	8,10
2.7 Jaučiausi nusiminęs	6,49
<i>3. Kokiu mastu per artimiausius trejus metus būsite padėties šeimaininkas:</i>	
3.1 Finansinės padėties	4,98
3.2 Darbo	4,93
3.3 Būsto sąlygų	4,96
3.4 Sveikatos	5,02
3.5 Šeimos gyvenimo	5,11
<i>Subjektyvios vidurkis 6,71</i>	6,67

Šaltinis: Autoriaus sudaryta ir paskaičiuota pagal Kartų ir lyčių tyrimo duomenis.

II priedas. GPE indekso kintamuosius sudarantys klausimai

GEROVĖS IR PROKREACINĖS ELGSENOS SĄRYŠIO INDEKSAS
VEIKLA IR IŠSILAVINIMAS
<p style="text-align: center;">Objektyvioji gerovė</p> <p>120. Jūs baigėte: (pasakykite aukščiausią išsilavinimą)? 304. Ką baigė jūsų sutuoktinis(-ė)/partneris(-ė)? Koks aukščiausias jo/jos įgytas išsilavinimas? 801. Dabar norėtumėme paklausti apie jūsų dabartinį darbą ir kasdienę veiklą. Interviu pradžioje jūs minėjote, kad jūs esate...</p> <p style="text-align: center;">Subjektyvioji gerovė</p> <p>804. Ar jūs patenkintas(-a) tuo, kad esate motinystės/ tėvystės/ vaiko priežiūros atostogose? 809. Ar jūs patenkintas(-a) tuo, kad esate bedarbis? Prašome įvertinti tai skalėje. 813. Ar jūs patenkintas(-a) tuo, kad esate moksleivis/studentas? Įvertinkite savo pasitenkinimą skalėje. 823. Ar jūs patenkintas(-a) tuo, kad esate namų šeimininkė/šeimininkas? Prašome įvertinti tai skalėje. 839. Kaip vertinate savo dabartinį darbą? Prašome įvertinti tai skalėje. 850. Ar jūs patenkintas tuo, kad dirbate savarankiškai/ esate darbdavys? Prašome įvertinti tai skalėje. 847. Ar jūs patenkintas savo darbo užtikrintumu, t.y. tikimybe neprarasti darbo? Prašome įvertinti tai skalėje.</p>
PAJAMOS IR TURTAS
<p style="text-align: center;">Objektyvioji gerovė</p> <p>1003. Kai kurių daiktų žmonės negali įsigyti net jei ir norėtų. Pažymėkite, ką jūsų namų ūkis galėtų sau leisti 1003. a. Palaikyti pakankamą šilumą namuose 1003. b. Išvykti į kasmetines atostogas vienai savaitei toli nuo namų 1003. c. Pakeisti susidėvėjusius baldus 1003. d. Pirkti nedėvėtus, bet naujus drabužius 1003. e. Kas antrą dieną valgyti mėsą ar žuvį 1003. f. Pasikviesti savo draugus ar šeimos narius pietums nors kartą per mėnesį 116. Jūs arba jūsų namų ūkio nariai esate šio būsto... 1009. Prašome pažiūrėti į šią lentelę ir nurodyti vidutines jūsų namų ūkio pajamas per mėnesį (sumą).</p> <p style="text-align: center;">Subjektyvioji gerovė</p> <p>1002. Namų ūkis gali turėti skirtingus pajamų šaltinius ir daugiau nei vienas šeimos narys gali prisidėti prie namų biudžeto. Kalbant apie jūsų namų ūkio bendras mėnesio pajamas, ar jums jų užtenka pragyvenimui? 117. Ar jūs patenkintas(-a) savo būstu? Įvertinkite savo pasitenkinimą skalėje nuo 0 iki 10, kur 0 reiškia „visiškai nepatenkintas(-a)“ ir 10 – „visiškai patenkintas(-a)“, o 5 – „nei patenkintas, nei nepatenkintas“.</p>

II priedo tęsinys

SANTYKIAI

Objektyvioji gerovė

- 301a. Dabartinio (-ės) partnerio (-ės) statusas
201.b. Gal galėtumėte pasakyti, kas iš kitų šeimos narių tai daro?
201.b. a. Vaikų apdangymas arba prižiūrėjimas, kad jie tinkamai apsirengtų
201.b. b. Vaikų guldymas miegoti arba rūpinimasis, kad jie atsigtų patys
201.b. c. Buvimas namie su vaikais, kai jie serga
201.b. d. Žaidimas su vaikais ir/arba laisvalaikio leidimas kartu su jais
201.b. e. Pagalba ruošiant namų darbus
201.b. f. Vaikų nuvedimas/ parvedimas į/iš mokyklos, darželio, auklės ar laisvalaikio užsiėmimų
401b. Dabar norėčiau užduoti keletą klausimų apie tai, kas ir ką atlieka jūsų namų ūkyje.
Atsakymus pasirinkite iš kortelės.
401b. a. Kasdienis valgio ruošimas
401b. b. Indų plovimas
401b. c. Maisto pirkimas
401b. d. Namų valymas dulkių siurbliu
401b. e. Smulkių remonto darbų atlikimas namuose ir apie namus
401b. f. Mokesčių mokėjimas ir namų ūkio finansinės apskaitos vedimas
401b. g. Šeimos laisvalaikio organizavimas
405b. Dabar norėtume paklausti kas priima sprendimus žemiau išvardintais namų ūkio klausimais?
405b. a. Įsigyjant įprastinius pirkinius namams
405b. b. Įsigyjant rečiau perkamus, brangesnius pirkinius namams
405b. c. Kiek laiko jūs galite skirti apmokamam darbui
405b. d. Kiek laiko jūsų sutuoktinis (-ė)/ partneris(-ė) gali skirti apmokamam darbui
405b. e. Kaip auklėti vaikus
405b. f. Dėl visuomeninio gyvenimo ir laisvalaikio
408. Poros nesutaria dėl įvairių dalykų. Ar dažnai per pastaruosius 12 mėnesių jūs ir jūsų partneris(-ė)/ sutuoktinis(-ė) nesutarėte dėl žemiau išvardintų dalykų?
408. a. Namų ruošos
408. b. Pinigų
408. c. Laisvalaikio leidimo
408. d. Seksualinių santykių
408. e. Santykių su draugais
408. f. Santykių su tėvais/uošviais
408. g. Vaikų auginimo ir auklėjimo
408. h. Dėl to, ar turėti, ar neturėti vaikų
408. i. Alkoholio vartojimo

Subjektyvioji gerovė

202. Ar jūs patenkintas(-a) vaikų priežiūros darbų pasidalijimu tarp jūsų ir jūsų sutuoktinio(-ės)/ partnerio(-ės)? Įvertinkite savo pasitenkinimą skalėje.
402. Ar jūs patenkintas(-a) namų ūkio darbų pasidalijimu tarp jūsų ir jūsų sutuoktinio(-ės)/ partnerio(-ės)? Įvertinkite savo pasitenkinimą skalėje.
407. Kaip jūs bendrai vertinate santykius su savo sutuoktiniu(-e)/ partneriu(-e)?

II priedo tēsinys

SVEIKATA
Objektyvioji gerovē
702a. Ar sergate ilgai besitēšiančiomis ar lētinēmīs ligomis? 703a. Ar jūs turite kokiū nors fiziniū ar protiniū sveikatos sutrikimū ar neįgalumā, kurie riboja gebėjimą savarankiškai atlikti kasdienę veiklą? 612. Kai kurie žmonės dėl sveikatos sutrikimū negali turėti vaikū. Kiek jums žinoma, ar jūs galite turėti vaiką/ dar vaikū? 616. Kaip jūs manote, ar dabartinis jūsu sutuoktinis(-ė)/ partneris(-ė) fiziškai pajėgtū susilaukti vaikū, jei jis/ji to norėtų?
Subjektyvioji gerovē
701. Kokia yra jūsų sveikatos būklė?
VAIKAI
Objektyvioji gerovē
urimas vaikū skaičius yra apskaičiuotas remiantis dviem klausimais: 101. Pirmiausia norėčiau jūsų paklausti apie visus asmenis, gyvenančius šiame ūkyje. Kas jie? Kad būtų lengviau sekti jūsų atsakymus, prašyčiau pasakyti jų vardus ar bent pirmąsias vardo raides ir kokie giminystės ryšiai jus sieja. 213. Ar [vardas] yra jūsų tikras (biologinis) vaikas ar įvaikintas?
Subjektyvioji gerovē
...

II priedo tęsinys

EMOCINĖ GEROVĖ
Objektyvioji gerovė
...
Subjektyvioji gerovė
719. Perskaitysiu šešis teiginius apie jūsų dabartinius išgyvenimus. Prašome pasakyti, kokiu mastu šie teiginiai šiandien jums tinka apibūdinant jūsų išgyvenimus per <u>praėjusią savaitę</u> ?
719. a. Yra pakankamai daug žmonių, prie kurių aš galėčiau šlietis ištikus bėdai
719. b. Mane apima visiškas tuštumos jausmas
719. c. Man trūksta žmonių artumos
719. d. Yra daugybė žmonių, kuriais aš galiu visiškai pasikliauti
719. e. Dažnai jaučiuosi atstumtas
719. f. Yra pakankamai daug žmonių, kuriems aš jaučiuosi artimas
720. Prašome pasakyti, kaip dažnai per praėjusią savaitę patyrėte žemiau išvardintus jausmus.
720. a. Jaučiau, kad net šeimos ar draugų padedamas negaliu atsikratyti liūdesio
720. b. Jaučiausi prislėgtas
720. c. Mąščiau, kad mano gyvenimas nenusisėkė
720. d. Buvau apimtas baimės
720. e. Jaučiausi vienišas
720. f. Man būdavo verksmo protrūkių
720. g. Jaučiausi nusiminęs
721. Kaip jums atrodo, kokiu mastu per artimiausius trejus metus jūs būsite padėties šeimininkas šiose gyvenimo srityse?
721. a. jūsų finansinės padėties
721. b. jūsų darbo
721. c. jūsų būsto sąlygų
721. d. jūsų sveikatos
721. e. jūsų šeimos gyvenimo

Šaltinis: Kartų ir lyčių tyrimo anketa.

III priedas. Nepriklausomų imčių kriterijaus statistikos vertinimo formulė ir vienfaktorinės dispersinės analizės F kriterijaus statistikos formulė

$$t = \frac{\bar{x} - \bar{y}}{s_p \sqrt{1/n + 1/m}} = \frac{\bar{x} - \bar{y}}{\sqrt{(n-1)s_x^2 + (m-1)s_y^2}} \sqrt{\frac{nm(n+m-2)}{n+m}}$$

Dispersijos nelygios:

$$t = \frac{\bar{x} - \bar{y}}{\sqrt{s_x^2/n + s_y^2/m}}$$

Čia \bar{x}, \bar{y} yra imčių vidurkiai, s_x^2, s_y^2 - imčių dispersijos, o n, m - imčių didumai.

$$F = \frac{MSB}{MSW},$$

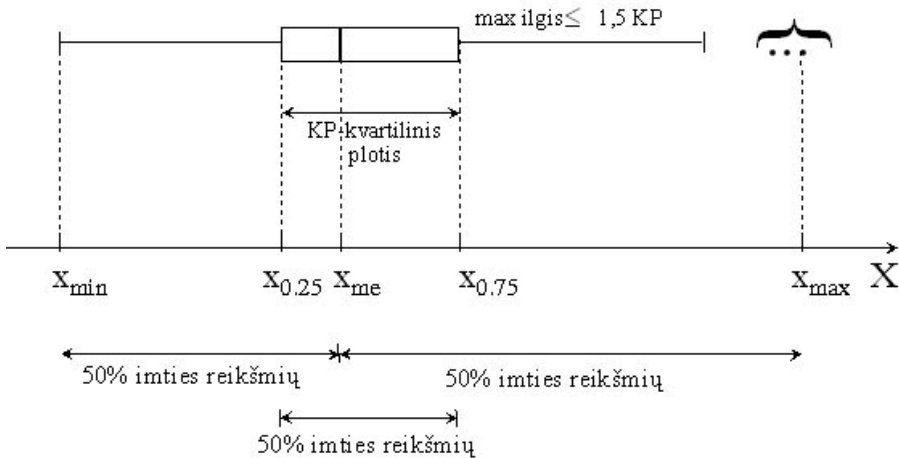
MSB – Grupių dispersijos įvertis; MSW – vidinis dispersijos įvertis

Nulinė hipotezė atmetama (bent du vidurkiai statistiškai reikšmingai skiriasi),

jei $F > F_{\alpha}(k-1, N-k)$, $\alpha=0,05$.

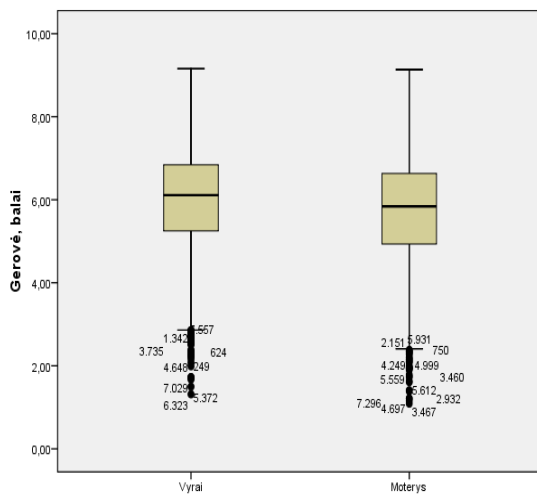
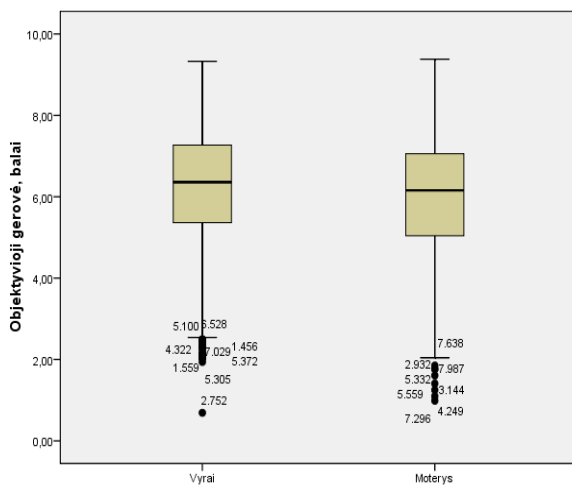
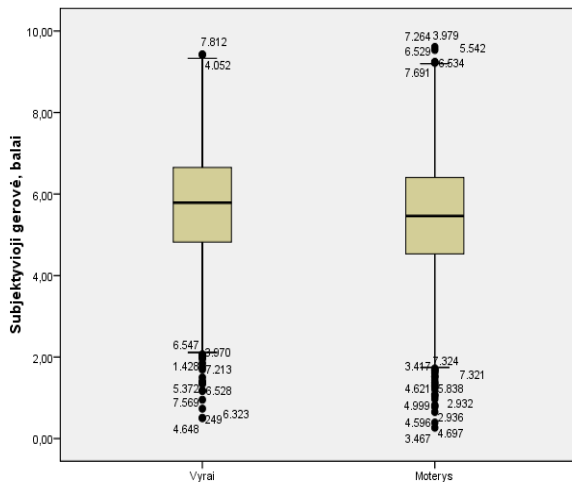
IV priedas. Stačiakampės diagramos schema

X_{me} yra mediana, $X_{0.25}$ yra 25 proc. kvantilis, $X_{0.75}$ yra 75 proc. kvantilis

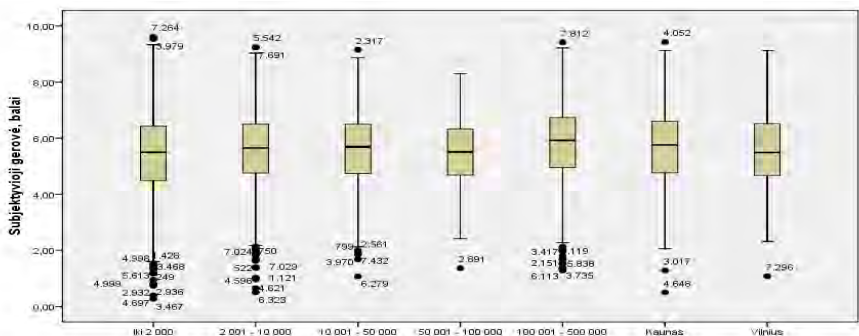
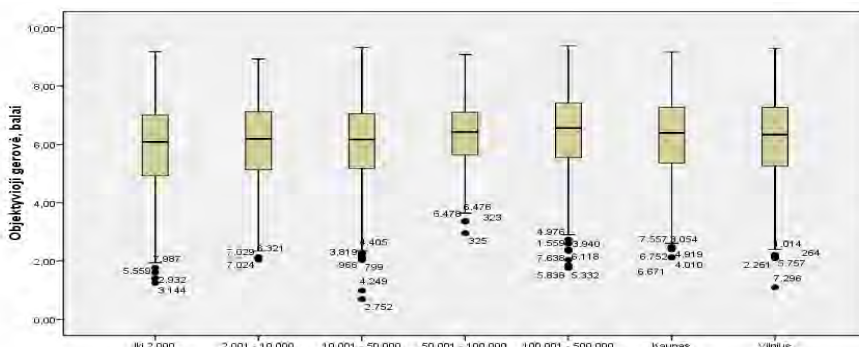
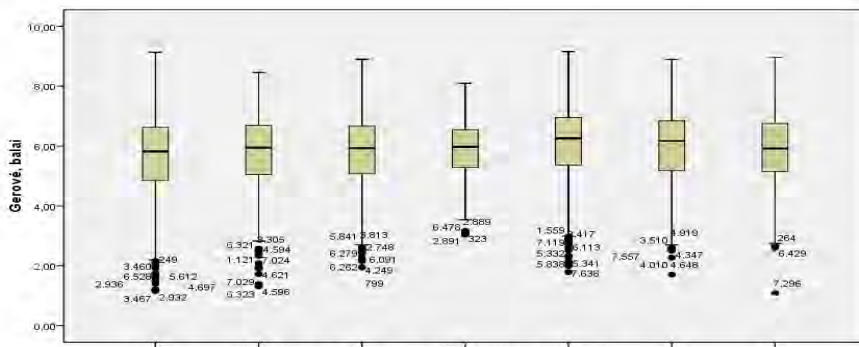

Šaltinis: www.lidata.eu

V priedas. GPE indeksu įvertintos gerovės lygio skirtumų pagal lytis stačiakampės diagramos

VI priedas. GPE indeksu įvertintos gerovės lygio skirtumų pagal gyvenamąją vietą stačiakampės diagramos

Šaltinis: autoriaus apskaičiuota pagal Kartų ir lyčių tyrimo 2009 m. duomenis.